

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 66.

Fredagen den 25 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträden den 19 innevarande maj förda protokollen.

§ 2.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fåravelns befrämjande; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en norrländsk andelsmejerifond ävensom en i ämnet väckt motion yttrade

Ang. inrättande av en norrländsk andelsmejerifond.

Herr Öberg: Herr talman! Som herrarna se, har jag följt Kungl. Maj:ts förslag, i det jag påyrkat, att den utgående räntan å de lån, som skulle komma att beviljas från den lånefond för norrländska mejerier, som här är föreslagen att inrättas, skulle beräknas efter fyra och en halv procent. Därvid har jag emellertid icke vunnit något understöd inom utskottet, enär övriga utskottsledamöter gått på fem procents ränta. Vid sådant förhållande är det ju givet, att man icke kan komma till annat resultat, och därför är det väl heller icke värt att hålla på de ifrågasatta fyra och en halv procent, som Kungl. Maj:t föreslagit. Jag har likvisst ändå velat begagna tillfället att uttala min mening, att det hade varit klokt, om man velat stanna vid fyra och en halv procent, ty därigenom skulle ifrågavarande fond helt säkert kommit till större användning, och den hjälp, som man genom fondens inrättande vill lämna den norrländska jordbrukarbefolkningen, skulle givetvis också blivit mycket mera effektiv. Nu befarar jag, att fonden, därest räntan blir satt till fem procent, således en ganska hög ränta, icke kommer att användas i den utsträckning, som önskvärt vore, och då kommer det

Ang. inrättan-
de av en
norrländsk
andelsmejeri-
fond.
(Forts.)

vackra syftemål, som ligger bakom denna sak, icke att bli förverkligat.

Med beklagande av det motstånd, som jag för detta mitt syfte har rönt, skall jag dock, herr talman, då jag icke har utsikter att vinna någon ändring, icke göra något yrkande.

Herr Hamilton: Då den siste aktade talaren icke gjorde något yrkande, skall jag blott säga ett par ord. Det vore verkligen beklagligt, om fonden icke skulle komma till användning i Norrland på grund av en halv procents högre utlåningsränta. Det betyder dock icke mera än 75 kronor om året för det största lån, som enligt bestämmelserna för denna fond skulle kunna utgå, nämligen 15,000 kronor. Utskottet har naturligtvis för sin del icke något emot en lägre ränta, men riksdagen har förlidet år uttalat sig för, att räntan bör utgå efter samma räntefot som staten själv får betala, och detta har varit enda anledningen till att utskottet vidtagit ändringen i det kungl. förslaget. — Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Ang. pris åt
uppfinnare
av lantbruks-
maskiner.

Till avgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 91, i anledning av väckt motion om anslag till utdelande av pris åt uppfinnare av lantbruksmaskiner.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 81, hade herr *Osberg* hemställt, att riksdagen måtte anslå en summa av 50,000 kronor att ställas till lantbruksstyrelsens förfogande med rätt för nämnda styrelse att av dessa medel, efter noggrann prövning tilldela uppfinnare av lantbruksmaskiner (företrädesvis motordrivna dikningsmaskiner) pris i enlighet med det värde uppfinningen kunde anses äga.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits av:

herrar *Linders* och *Hage* mot utskottets motivering;
herr *Öberg*, som yrkat bifall till motionen; samt
herr *Hamilton*.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Osberg*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det har under senare tider allt mer och mer gjort sig gällande en brist på lämpliga arbetskrafter vid jordbruket. För att finna någon hjälp i det hänseendet har man icke annat att göra än att vända sig till den maskinella driften. Detta har föranlett mig att till inneva-

rande års riksdag hemställa om ett anslag av 50,000 kronor, att utanordnas i form av pris till uppfinnare av lantbruksredskap, företrädesvis motordrivna dikningsmaskiner, som efter noggrann prövning av uppfinningen kunde anses förtjänta härav.

*Ang. pris åt
uppfinnare
av lantbruks-
maskiner.*

(Forts.)

Det är ju så att vi ha det rätt så väl ställt med maskiner till andra jordbruksändamål, men just beträffande jordens dikning är detta icke fallet. Dikningen är, som bekant, ett av de tyngsta och svåraste arbeten vi ha att utföra vid lantbruket, och arbetet är också av den beskaffenhet, att folk i allmänhet icke är så värst pigga på att sätta i gång med ett sådant arbete. Det är detta, som föranlett mig att ingå med den föreliggande framställningen.

Beträffande den teoretiska sakkunskapen ha vi ju det rätt väl ställt hos oss, på det området stå vi högt här i Sverige. Men, mina herrar, det gagnar oss föga vad de sakkunnige säga, om vi icke kunna få arbetet utfört. Om vi ha en lantbruksvecka någonstans i bygderna, och våra agronomer och konsulenter komma dit för att hålla sina föredrag, så börja de mycket riktigt på rätta stället och säga, att om jorden skall kunna avvinnas en nöjaktig avkastning, så fordras det att den är fullständigt dikad. Det är således första förutsättningen och det viktigaste av de arbeten vi måste ha utförda, om vi skola tänka på att få något så när ordentliga skördar.

Det råder ju säregna förhållanden i vårt land med dessa långa och besvärliga vintrar, som göra att höstsåden har så svårt att övervintra. Om det då förhåller sig så, att grundvatten står högt upp mot jordytan, så kan man förstå, att den späda plantan skall taga mer eller mindre skada under denna långa tid. När våra för jordbruket så ogynnsamma vårar sedan komma, fryser därför brodden vanligtvis bort. Är jorden däremot väl dikad, har man den glädjen att kunna hålla plantan vid liv, och äro blott förhållandena i övrigt något så när gynnsamma, kan man påräkna en god skörd.

Nu har jag begärt dessa 50,000 kronor på sådana villkor, att jag icke tycker att någon av herrarna borde hesitera för detta anslag. Jag har nämligen föreslagit, att denna summa skulle ställas till lantbruksstyrelsens föfogande, och att styrelsen efter noggrann prövning, märk väl noggrann prövning, skulle äga rätt att utanordna medel till pris åt uppfinnare, som därav gjort sig förtjänta. Det skulle icke utanordnas några pengar, förrän den tävlande maskinen kört ut på fältet och där åstadkommit ett tillfredsställande dike. — Jag undrar, om man kan utbetala pengar till något bättre ändamål. Och för övrigt, om ingen kan komma fram med en sådan uppfinning, så äro ju pengarna i behåll.

Nu har utskottet sagt i sin motivering för avslag, att det redan gjorts ofantligt mycket för att hjälpa produktionen, som vi anse oss vara i så stort behov därav. Ja, detta har jag icke alls förnekat. Men det viktigaste är att man just får jorden i sådant skick, att det lönar sig att därmed vidtagna ytterligare åtgärder. Har man ordentligt dikad jord, betalar sig både gödsling och övriga arbeten på densamma, har man det inte, kan man få kosta på nära nog vad som

Ang. pris åt
uppfinnare
av lantbruks-
maskiner.

(Forts.)

helst utan att det blir någon glädje därmed. Äro förhållandena gynnsamma, kan man få en god skörd, men i motsatt fall blir det så gott som bortkastade pengar.

Nu anser kanske mängden, att den form jag givit min framställning icke är fullt så lämplig, men jag vill då erinra kammaren om, att statsutskottet för några dagar sedan vidtog en liknande åtgärd på förslag av herr Thorsson. Den gången gällde det att utbetala 1,000 kronor åt uppfinnaren av en viss tändapparat. Ja, jag har icke något emot detta, men ställer man dessa två spørsmål mot varandra, så får man väl erkänna, att det är lika viktigt att uppmuntra denna gren av uppfinnareverksamheten som den gren det gällde, då man förra gången beviljade dessa 1,000 kronor.

Jag skall be att med kammarens benägna överseende få berättata en liten historia, som timade i Amerika för många år sedan, och som i detta sammanhang kan vara av ett visst intresse.

I Amerika finnas stora mängder av zink i gruvorna, men dessa voro så otillgängliga och svåra att bearbeta, och därför såg det ut i första stadiet av gruvbrytningen, som om man icke skulle få någon fart på arbetet. Då var det någon i kongressen som föreslog, att det skulle sättas en ganska hög tull på varje ton zink, som infördes. Detta bifölls av kongressen men utan åsyftad verkan. Detta för- anledde förslagsställaren att senare yrka på att utom tullen en premie skulle utbetalas för varje ton zink, som producerades inom landet. Med anledning härav startades samtidigt två firmor, som började bryta zink ur sina egna gruvor, och tack vare statens åtgärder kunde de gå fram med ett skapligt vinstkonto. Efter några år märktes det att det gick alldeles utmärkt, och så tog man bort premien. Efter ytterligare några år blev tullen borttagen, och ännu några år senare var Amerika i stånd att exportera zink till England, varifrån det hittills tagit sitt huvudsakliga behov.

Det är just ifråga om sådana saker, som äro förenade med fördel för det egna landet, som man bör göra vad göras kan. De åtgärder, jag föreslagit i liknande syfte, avse en synnerligen viktig fråga. Ni skola få se, mina herrar, huru viktig denna fråga kommer att te sig efter krigets slut, ni skola få se, hur ont det då kommer att bli om arbetskrafter till jordens brukande. När allt skall återställas, kommer det att bli sådana krav på industriell arbetskraft, att vi jordbrukare komma i ännu sämre ställning. Vore det däremot så, att vi på detta område kunde gå fram på den linje, jag åsyftar, d. v. s. att man kunde få till stånd en sådan anordning för dikning, så skulle det vara en lätt sak att bemanna en sådan där dikningsapparat med 2 å 3 man. Men att få tag i folk, som vill taga i ett spadskäft, det blir, mina herrar, icke så gott.

Hade vi en sådan anordning, som jag föreslagit, så kunde det ju tänkas, att man kunde bilda bolag för att inköpa en sådan maskin. Den kan visserligen icke bli så billig, jag har talat vid en person, som försökt sig på detta problem, och han trodde, att en dylik maskin skulle komma på 15 å 16,000 kronor komplett. Men kunde man få detta, vore det naturligtvis en lättvindig sak att få bolag bildade,

som läto köra maskinerna från gård till gård och verkställa dikning. Då skulle man få full nytta av sina dikningsförmän, vilka kunde följa och justera dikena och lägga ned rören. Sedan kunde jordbrukaren med eget folk grusa och fullborda arbetet.

Ang. pris åt
uppsinnare
av lantbruks-
maskiner.
(Forts.)

Vi skola komma ihåg, att det är en mycket kort tid, som lämpar sig för täckdikning, nämligen den torra tiden på sommaren, men då ha lantmännen mycket annat att göra ändå. Det är icke nu som förr, då rotfruktodlingen stod tillbaka, då hade man en liten melantid mellan vårbruket och höskörden, men nu har jordbrukaren sina rotfrukter som han måste sköta, och det är allt vad han kan hinna med. Det är således av största vikt att få denna täckdikning ordnad på ett annat sätt, att så att säga få den lagd på ett industriellt plan.

Jag hoppas verkligen, att kammaren skall visa mig förståelse i denna sak, i all synnerhet som den icke föranleder några utgifter, för den händelse ingen uppfinning skulle komma fram. Sedan jag väckte motionen, och detta blev bekant genom pressen har jag fått mottaga brev från åtskilliga håll i landet och haft telefonsamtal i frågan, varav framgått att man bara väntar på att riksdagen skall gå med på denna sak. Man säger på flera håll, att man haft idén sedan flera år tillbaka men saknat pengar att realisera den. Om däremot mitt förslag ginge igenom, så att man kunde få någon ersättning för sitt arbete, så vore man beredd att taga upp kampen på nytt. Jag säger, att den man, som på ett tillfredsställande sätt kunde lösa detta problem, han hade gjort sitt land en stor tjänst.

Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till min motion.

Med herr Osberg förenade sig herr *Olsson* i Berg, *Rydén* i Klosterbergane, *Persson* i Björsholm, *Lithander*, *Johanson* i Gäre, *Sjöberg* och *Gustafson* i Kasenberg.

Vidare anförde

Herr *Öberg*: Motionärens förslag att ställa ett anslag på 50,000 kronor till lantbruksstyrelsens förfogande i ändamål att prisbelöna uppfinnare, som kunna konstruera fram praktiska lantbruksmaskiner, synes mig vara värt allt beaktande och understöd. Jag har därför icke kunnat ansluta mig till utskottets avstyrkande utan inom utskottet hemställt om bifall till motionen, och jag tror att goda skäl kunna åberopas för en sådan ståndpunkt.

Huru ha inte vi praktiska lantmän känt det som en stor och värdefull gåva, då vi gång efter annan fått prova de maskinella hjälpmedel, som på senare tid kommit oss till hjälp i vårt jordbruksarbete! Säkert hade vi utan dessa hjälpmedel denna dag icke stått där vi nu stå. Jag erinrar exempelvis om den utomordentliga betydelse, som slättermaskiner, utsädesmaskiner, gödselmaskiner av olika slag ha haft för oss. Om nu till dessa skulle kunna stimuleras fram ytterligare hjälpmedel, som ställdes till vårt förfogande genom en sådan här statsåtgärd med ett anslag av 50,000 kronor, så skulle

Ang. pris åt
uppfinnare
av lantbruks-
maskiner.

(Forts.)

efter min mening det vara mycket väl använda pengar, och dessa pengar skulle framvisa en ofantligt stor nytta i framtiden.

Motionären har särskilt tagit sikte på nödvändigheten att få fram en dikningsmaskin, som skulle kunna ersätta den handkraft, som hittills måste användas i och för dikningsåtgärder. Om man skulle kunna få fram en sådan maskin till ersättning för denna handkraft, som måste användas i och för dikningsarbeten, så skulle härmed en ofantligt stor nytta hava vunnits. Dikningens stora betydelse för en rationell skötsel av vårt jordbruk känner väl var och en av oss, mina herrar, som ha jordbruket till sin speciella uppgift. Jag behöver icke här erinra om att det är ett grundvillkor för ett jordbruks rätta utveckling.

Nu har visserligen utskottet erkänt det goda syftet och sålunda förhållit sig ganska välvilligt till motionärens förslag. Men då icke utskottet velat göra mera än att erkänna syftet, men icke velat vara med om att anskaffa medel till målets vinnande, då synes mig åtminstone utskottets välmening hjälpa bra litet. Inom utskottet har såsom ett av skälen mot ett bifall anmärkts, att motionären ifrågasatt, att dessa anslagsmedel av 50,000 kronor skulle ställas till lantbruksstyrelsens förfogande och icke, såsom en del förmenat, ställas till Kungl. Maj:ts disposition. Det kan ju vara en smaksak, synes det mig, om dessa medel ställas till lantbruksstyrelsens förfogande eller till Kungl. Maj:ts. Huvudsaken är, att medlemn givas, för att det därmed åsyftade ändamålet må vinnas, och när, det får jag säga, motionären pekar på en statsinstitution sådan som lantbruksstyrelsen, som har lantbruket till sin speciella uppgift och omvårdnad, så borde man vara berättigad ifrågasätta, huruvida icke lantbruksstyrelsen på detta område är att betrakta som fullt kompetent till att bedöma, om och i vilken utsträckning ett eventuellt anslag skulle komma till användning åt den ena eller andra uppfinningen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till motionärens förslag, så att det äskade anslagsbeloppet må kunna erhållas, och jag vågar vädja till mina kamrater på jordbrukets område att härutinnan göra gemensam sak med oss. Jag är alldeles säker, att frukten icke skall komma att utebliva, och jag är övertygad om att vi framdeles skola i händelse av bifall komma att erfarat att vi gjort en verkligt god gärning åt oss själva.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Sommelius: Såsom de föregående talarne i detta ärende angivit, gäller det för kammaren att fatta beslut angående ett anslag av 50,000 kronor att användas såsom uppmuntran till uppfinnare av lantbruksmaskiner i enlighet med det värde uppfinningen kunde anses äga. Jag ber att få instämma däri, att en åtgärd i detta syfte skulle vara synnerligen gagnelig. Det vet var och en, som någorlunda känner till hithörande förhållanden. Men jordbruksutskottet har icke, synes mig, så allvarligt, som vederbort, trängt in i saken, och detta förslag har lika litet som det, vilket

förelåg i går om Nilsson-Ehle och som det förslag om elektrisk drift för jordbruket, som förekommer längre ned på listan i dag, funnit nåd inför jordbruksutskottet. Jag skattar för övrigt jordbruksutskottet mycket högt och anser, att det i allmänhet väl vårdar sig om de stora intressen, det har att taga hand om.

*Ang. pris åt
uppfinnare
av lantbruks-
maskiner.*

(Forts.)

Jordbruksutskottet anför egentligen tvenne skäl för sitt avstyrkande. Det sista av dessa båda anförda skäl skall jag be att få upptaga först. Utskottet säger, att det icke kan tillstyrka framställningen »alldenstund all utredning saknas rörande den fullt sakkunniga prövning angående värdet av den gjorda uppfinningen, som enligt utskottets uppfattning givetvis bör föregå en dylik penningbelöning». Jag har icke funnit, att förslaget avsett någon viss uppfinning, utan att det avser i allmänhet varje uppfinning, som kan finnas vara lämplig, särskilt motordrivna dikningsapparater. För ett par år sedan sökte en ledamot av andra kammaren, herr Johanson i Gäre intressera kammarens jordbrukare för en dikningsapparat, och enligt den allmänna uppfattningen synes det vara ett önskemål, att underlätta den mänskliga arbetskraften med en maskinell anordning, särskilt för täckdikning, vilken skulle lända det svenska jordbruket till obeskrifligt gagn.

När man här säger, att det icke föreligger någon utredning rörande den fullt sakkunniga prövningen, så må det dock ihågkommas, att enligt motionärens hemställan beloppet skulle ställas till lantbruksstyrelsens förfogande, och man får väl anse, att lantbruksstyrelsen i ett fall som detta skulle med den yttersta omsorg handhava det förtroende, riksdagen genom ett bifall till motionen skulle visa lantbruksstyrelsen.

Så anför utskottet ytterligare ett skäl i det utskottet erinrar därom, att »innevarande års riksdag vid olika tillfällen, under framhållande av angelägenheten att åtgärder vidtoges för åstadkommande av en utökning av den inhemska spannmålsproduktionen, beslutat ett flertal åtgärder i sådant syfte». Ja, det är alldeles riktigt att riksdagen så har gjort, men det är en betydlig skillnad mellan dessa åtgärder och den åtgärd, som här är ifrågasatt. De tidigare av jordbruksutskottet förordade förslagen ha nämligen gått ut på att söka uppmuntra lantbruket genom billigare gödning och andra åtgärder, som havt till syfte att omedelbart åstadkomma den utökning av sädesproduktionen, som är nödvändig för ett i livsmedelsnöd stadt folk. Detta är icke direkt syftet med det nu föreliggande förslaget, och därför måste jag säga, att utskottet i de skäl det framdragit har gått en smula vid sidan om saken, kanske icke så litet för övrigt. Var och en av herrarna, som sysslat med jordbruk, vet mycket väl, att det behöves på vårt svenska jordbruk ofantligt många åtgärder i olika syften. Ofta har det förvånat mig, att hushållningssällskapen någon gång taga så lätt på en del förhållanden, som icke äro ägnade att väcka tillförsikt till det svenska jordbrukets rationella skötsel. Det roar mig ofta, när jag kommer upp i mellersta Sverige att gå in i en eller annan ladugård och se efter, hur kreaturen se ut och på många ställen är det icke så glädjande erfarenhet man kommer till.

Ang. pris åt
uppfinnare
av lantbruks-
maskiner.
(Forts.)

Ännu har man icke lärt sig i svenskt jordbruk att det icke är kostbarare att hålla kreaturen rena än att vanvårda dem. En ladugård göres icke ren kanske på hela vintern, och herrarna kunna se på Nils Anderssons tavla i klubbrummet, hur kreaturen se ut under vintermånaderna, boskap som rentvättas först då de släppas ut på bete på sommaren. Jag har icke förnummit att hushållningssällskapen taga itu med en så allvarlig sak. Icke heller har jag sett hushållningssällskapen ingripa, när det gällt åtgärder för att förekomma spridande av ogräs. Jag ser ofta ända nere i Skåne, hur i en eljes väl odlad bygd, där all jord är synnerligen omsorgsfullt renhållen och fri från ogräs, man kan finna jordbrukare, som aldrig hålla sina åkrar fria från ogräs, utan som sprida ogräs över hela terrängen och sålunda förstöra stora delar även av andras skördar. Aldrig ser man hushållningssällskapen ingripa mot dylikt, utan det får opåttalt passera. Jag talade vid en kamrat här i kammaren för några år sedan, som menade, att man aldrig skulle belöna de väl skötta jordbruken, men strängt hålla efter de dåliga. Det vore kanske ett sätt att få bättre ordning, reda och skick på detta område.

Här är det nu fråga om en sak, som kräver stor uppmärksamhet och som rör en av de allra viktigaste punkterna i svenskt jordbruk. Motionen avser nämligen framför allt dräneringen av jorden, som på alltför många ställen i vårt land är delvis underhållig och delvis obefintlig. Det finnes väldiga vidder här i mellersta Sverige, som ännu icke äro dränerade, och detta är dock en beklaglig syn. Det borde tillhöra hushållningssällskapen att taga reda på huru mycket jord det finnes i Sveriges land, som med fördel skulle kunna dräneras, och sedan försöka inom varje län vidtaga åtgärder för att genomföra dränering. Vilja vi ha ökade skördar för framtiden, för vilket ändamål utskottet ansett sig ha gjort tillräckligt, så måste man vidtaga dessa nödvändiga förbättringar av jorden, och det första man har att göra är att täckdika densamma, ty därförutan kan aldrig svenskt jordbruk utveckla sig såsom det borde göra, men med denna åtgärd är jag övertygad om att vår sädesproduktion inom kort skall komma till ett resultat, som skulle tillfredsställa landets konsumtion.

Det är i känslan härav som den ärade motionären gjort sin hemställan att få för sådant ändamål ett anslag till lantbruksstyrelsens förfogande av 50,000 kronor. Nog kunna vi väl komma överens om att hans anspråk ej äro så synnerligen höga och enas om att försöka hjälpa honom att få detta lilla anslag, när vi veta, att det lägges i så goda händer som lantbruksstyrelsens.

För min del, herr talman, har jag icke hjärta i mig att säga nej till detta lilla försök att få en del av Sveriges jord grundförbättrad på det sätt motionären avser, och jag skall därför tillåta mig att yrka bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Eklund, Lundblad, Andersson* i Skrädene, *Anderson* i Knapasjö, *Pettersson* i Vråtsered, *Lorentzon, Svensson* i Betingetorp, *Olsson* i Blädinge, *Vahlquist Jönsson* i Fridhill och *Gustafsson* i Örebro.

Herr Hamilton: Herr talman, mina herrar! Jag har reserverat mig mot utskottets beslut och gjort det i tanke på att yrka bifall i huvudsak till motionen. Jag anser, att under nuvarande tider med knapp arbetstillgång är av stor betydelse för våra lantbrukare att få en maskinell kraft, som kan hjälpa dem i arbetet, och jag anser, att detta möjligen också kan vara till fördel för konsumenterna, i det att prisen på det producerade härigenom möjligen kunna nedbringas. Vi ha i vårt land enligt min mening hittills alltför mycket försummat denna gren av uppfinnarverksamhet och skänkt den för litet understöd, och därför stå vi också på detta område på en lägre ståndpunkt än t. ex. Amerika. Det är därför av stor betydelse att riksdagen nu tager ett steg, som visar, att den har intresse för att understödja en uppfinnarverksamhet, som kan vara till så stort gagn som den nu angivna.

Ang. pris åt
uppfinnare
av lantbruks-
maskiner.

(Forts.)

Emellertid tror jag, att det skulle vara riktigast att vidtaga en liten ändring i det yrkande, som blivit gjort av motionären, och jag tager mig därför friheten hemställa, att riksdagen må anslå en summa av 50,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att därutav, efter noggrann prövning, tilldela uppfinnare av lantbruksmaskiner pris i enlighet med det värde uppfinningen kan anses äga. Därigenom göres en ändring i motionärens förslag, vilket ju går ut på, att medlen skulle ställas till lantbruksstyrelsens förfogande. Det formellt riktiga är naturligtvis att de ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till detta mitt förslag.

Herr Johansson i Brånalt instämde häruti.

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman! Jordbruksutskottet har i detta som i så många andra fall, då det gällt att avslå en motion, framhållit, att »motionens syfte är beaktansvärt». Jordbruksutskottet och andra utskott i riksdagen använda med viss förkärlek denna term, då de icke äro villiga att positivt taga ställning till en fråga.

Som skäl att avslå föreliggande motion framhålles bland annat följande: »Att såsom i motionen föreslås bevilja ett anslag särskilt för utdelande av pris till uppfinnare av lantbruksmaskiner, företrädesvis motordrivna dikningsmaskiner, kan utskottet emellertid icke tillstyrka, alldenstund all utredning saknas rörande den fullt sakkunniga prövning angående värdet av den gjorda uppfinningen, som enligt utskottets uppfattning givetvis bör föregå en dylik penningbelöning.»

Ja, herr talman, jag är ur stånd att riktigt fatta innebörden av detta uttalande och måste därför tills vidare, intill dess bättre upplysningar härutinnan gives, säga, att detta uttalande i mycket illustrerar det kända ordspråket »det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta». Menar verkligen utskottet, att man skall ställa till med en stor kungl. kommitté för att utreda, huru uppfinningar skola belönas, som ännu icke blivit gjorda?

Ang. pris åt
uppfinnare
av lantbruks-
maskiner.
(Forts.)

Dyrtidens värsta verkningar torde nu kunna skönjas beträffande just dikningsfrågan, som genom arbetskraftens dyrhet rent av kommit i ett förtvivlat läge. Enligt mitt förmenande vore det därför ägnat att stimulera folk till arbete på uppfinningar av detta slag, om motionärens framställning godkändes. Då jordbruksutskottets ordförande nu föreslagit en formell ändring i klämman, vilket jag anser vara riktigt, ber jag få instämma i detta yrkande.

Herr O s b e r g: Herr talman! Jag skall be, sedan jordbruksutskottets ärade ordförande nu framställt ett förslag till ändring av klämman, att få avstå från mitt yrkande och hemställa om bifall till herr Hamiltons förslag.

Herr Ö b e r g: Herr talman! Jag ber också att få frånträda mitt tidigare yrkande och hemställa om bifall till herr Hamiltons förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen samt 3:o) bifall till det av herr Hamilton under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 5.

Vidare föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 92, i anledning av väckt motion om anslag till belöning för förslag beträffande maskinell upptagning av torv m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. anslag
till upplys-
ningsverksam-
het för främ-
jande av
landsbygdens
föreseende med
elektrisk kraft
m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens föreseende med elektrisk kraft m. m.

I en till riksdagen den 27 april 1917 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 332, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att, för anordnande av upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens föreseende med elektrisk kraft i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angiven plan genom anställande hos kommerskollegiet av en konsulent och en biträdande ingenjör samt hos lantbruksstyrelsen av en konsulent, till arvoden åt dessa tjänstemän ävensom till rit- och skrivbiträden åt dem samt expenser å extra stat

under nionde huvudtiteln för år 1918 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av högst 30,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att härav låta under år 1917 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna 5,000 kronor.

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft
m. m.

(Forts.)

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en av herr *Lindman m. fl.* i andra kammaren väckt motion, nr 192, i vilken motion hemstälts, att riksdagen måtte, utöver nu utgående statsanslag, för år 1918 bevilja svenska motokulturföreningen ett anslag av tjugutusen kronor för utvecklande av dess verksamhet i uti motiönen angiven riktning.

Utskottet hemställde,

1) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas; och

2) att herr *Lindmans m. fl.* ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtaudet var emellertid fogad reservation av herrar *Linders, Ingeström* och *Igel*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition på så sätt måtte bifallas, att riksdagen i avvaktan på den av riksdagen beslutade utredningen måtte, för anordnande av upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft genom anställande hos lantbruksstyrelsen av en konsulent, till arvode åt denne tjänsteman ävensom till rit- och skrivbiträden åt densamme samt expenser å extra stat under nionde huvudtiteln för år 1918 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av högst 15,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att härav låta under år 1917 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna 5,000 kronor; och

2) att herr *Lindmans m. fl.* ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter förredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Igel*: Herr talman, mina herrar! Jag har icke kunnat följa utskottet i det beslut, vartill utskottet har kommit ifråga om anställande av en konsulent för landsbygdens elektrifiering. På grund härav har jag jämte herr *Linders* i denna kammare anmält reservation mot utskottets hemställan.

Det är ju så, att man redan förut har begärt en sådan upplysningsverksamhet i landet för att kunna komma till ett bättre resultat än det, vartill man hittills har kunnat komma ifråga om landsbygdens elektrifiering. Riksdagen har ju varit på det klara med att någonting måste göras, och därför har den också uppmanat Kungl. Maj:t att komma med en utredning i detta ämne. Nu har det emellertid ställt sig så, att man har kommit därefter att besluta sig för en elektrifiering i stor skala av landet, och då har man menat, att en sådan upplysningsverksamhet, som den man tänkt sig här, kunde ju få anstå. Det är detta, som enligt min mening icke är gott för

Ang. anslag
till upplys-
ningsverksam-
het för främ-
jande av
landsbygdens
föreseende med
elektrisk kraft
m. m.

Forts.)

landsbygden, därför att även om staten kommer att anlägga en mycket storartad elektricitetsdrift, som möjligen i framtiden kommer att bli något liknande det vi nu ha här i landet på telefonens och telegrafens område, så torde ändå den tid, då detta blir en verklighet få anses vara tämligen långt avlägsen. Under tiden man väntar härpå, väntar på denna storartade utveckling här i landet, så vore det gott, om man kunde tillvarataga de mindre resurser man har och få något utfört i mindre skala till förmån för lantmännen därute. Man ser, att den vägen har man gått i städer och municipalsamhällen här i landet ifråga om elektrifiering. Man har sökt att taga vara på det, som man haft i vissa städer, monterat och indragit ledningar, och dessutom har man också arrenderat och byggt så att man i de flesta städer och även i många köpingar och municipalsamhällen har det jämförelsevis ganska väl ordnat med elektriciteten både för belysning och för industri. Landsbygden återigen är i de allra flesta fall efter på detta område, beroende därpå, att landsbygden icke till sitt förfogande haft män, som kunnat driva fram dessa saker och icke heller haft insikt om vad som kunnat och bort göras härutinnan. Nu är det så i många trakter av vårt land, icke minst i västra Värmland, varifrån jag är, att det finns ganska gott om vattenfall. Ävenså äro de olika hemmanen så belägna, att det icke alls skulle vara förenat med någon svårighet att framdraga elektriska ledningar till både belysning och kraft, om man nämligen kunde få goda rådgivare, som kunde säga, huru man skulle gå tillväga för att få det praktiskt och väl ordnat.

Det är då vår mening, att man skulle anställa en sådan konsulent hos lantbruksstyrelsen, som kunde stå till tjänst för dem, som ville utföra någonting i denna väg. Det är utan tvivel så, att det är en fara i dröjsmål. Vi stå nu i en sådan ställning, att vi veta knappast i år vad vi skola få för belysning nästa år. Olja har varit det vanliga i många år. Rätt vad det är, så kanske vi stå alldeles utan detta belysningsmedel. Ja, detsamma gäller även på många ställen, när det är fråga om bränsle, när det är fråga om kol. Här behöver landsbygden belysning, här behöver den kraft för vissa maskiner, som man måste ha. Tröskning t. ex. har försiggått de senare åren så, att man haft motorkraft, och som bränsle till detta har man använt företrädesvis olja. Ja, man skall tänka, att, om det blir brist på detta, så står man där, och på samma gång får man tänka på att man har dock så stora kraftresurser nära inpå sig, att om dessa vore tillvaratagna, så skulle man inte behöva gå så långt för att få kraft för behövliga ändamål.

När det nu är så, att vi äro försedda med dessa kraftkällor och verkligen ha resurser, ja, då kan jag inte se, varför man för större företag skulle uppskjuta de mindre, som kunna komma till stånd för att lämna tillfällig hjälp och för att på bästa sätt göra det trevligt för lantborna och samtidigt även tillgodose de nationalekonomiska intressena.

Jag har, herr talman, icke kunnat följa utskottet på de vägar utskottet gått och har därför avgivit min reservation. Och jag vill här

på detta sätt rekommendera åt denna kammare att tänka på att just nu fatta ett beslut för att få det mesta möjliga gjort för landsbygden. Jag vet också, att jag icke är ensam om den meningen i denna kammar, och det kommer nog i fortsättningen att visa sig, att många skola understödja den tanke jag här har uttalat. Jag tror, att det vore gott, om även medkammaren kunde förena sig med oss i detta, på det att vi kunde få ett sådant arbete till stånd så snart som möjligt, ty jag finner, att det är fara i dröjsmål.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till den av mig och herr Linders samt herr Ingeström i första kammaren vid detta utlåtande fogade reservationen.

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft m. m.

(Forts.)

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Kammaren reagerade för några minuter sedan mot den långt gående försiktigheten från jordbruksutskottets sida. Då biföll kammaren en motion av en enskild motionär, en behjärtansvärd motion, varigenom Kungl. Maj:t sattes i tillfälle att uppmuntra och understödja nyttiga anordningar för jordbrukets räkning.

I detta utlåtande visar det sig, att jordbruksutskottet gått ännu längre i sin försiktighet, ty här är det icke fråga om att avvisa en enskild motionärs nya uppslag, utan jordbruksutskottet har avvisat en Kungl. Maj:ts proposition och en proposition, som har framkommit på grund av riksdagens skrivelse för två år sedan, däri riksdagen begär just den anordning, som nu av Kungl. Maj:t föreslås och som av utskottet avvisas.

Det skäl, som utav utskottet framföres är det, att ett nytt faktum skulle ha tillkommit, vilket gör att den anordning, som riksdagen själv begärt, borde skjutas fram något i tiden. Jag tror, att så ingalunda är förhållandet, och den tron har även delats utav de myndigheter, som hava uttalat sig i denna sak. På grund av riksdagsskrivelsen har, som vi finna av jordbruksutskottets utlåtande, ett utlåtande avgivits av kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen och lantbruksstyrelsen i förening. Tidigare ha inspektörerna över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring yttrat sig. De tillstyrka tillsättandet av dessa konsulenter, men de säga även, att som ett led i upplysningsverksamheten bör vid sidan av konsulenterna tillkomma en allmän utredning angående landsbygdens elektrifiering. Sedermera har denna fråga kommit upp för riksdagen genom en enskild motion i år och lett till en riksdagsskrivelse. Således den elektriska sakkunskapen har redan på förhand inriktat sig på denna fråga, och riksdagen har genom den nu avlätna skrivelsen gått med på samma tanke. Emellertid, innan dessa tre nämnda ämbetsverk lämnade sitt utlåtande, var det omtalade riksdagsbeslutet färdigt. Ämbetsverken säga därför, att de icke behöva yttra sig om de elektriska inspektörernas utlåtande, då riksdagen redan tagit upp frågan och gillat den däri liggande tanken. Således kan man icke säga, att dessa båda saker, konsulentverksamheten och en större utredning om landsbygdens elektrifiering, konkurrera med varandra utan tvärt om att de böra gå

Ang. anslag
till upplys-
ningsverksam-
het för främ-
jande av
landsbygdens
försende med
elektrisk kraft
m. m.
(Forts.)

jämsides med varandra till nytta för den sak det gäller, och om sakens nytta, landsbygdens elektrifiering, äro alla eniga.

Nu är det ju även en annan sak nämligen att i denna allmänna utredning gäller det i främsta rummet att få fram vad ifrån *statens* sida skall kunna åtgöras för att den elektriska kraften och dess väl-signelse skall komma fram till de trakter av vårt land, där man icke kan vänta en alltför omedelbar lukrativ vinning av densammas ditförande, men där man hoppas att elektrifieringen så småningom skall kunna verka gagnande för traktens uppräckning.

Nu skulle man möjligen kunna säga, att det för ögonblicket icke är så nödvändigt med dessa konsulenter och att man gott kan vänta några år. För min del tror jag, att det just i detta ögonblick är synnerligen viktigt, att alla, som hava någon möjlighet överhuvud taget att skaffa sig elektrisk kraft för sitt jordbruk, göra det just på grund av svårigheten att få sitt kraftbehov på annat sätt tillgodosett. Detta är ett skäl varför arbetsuppgiften för en konsulent nu är stor. Ett annat är följande. Att i dessa tider göra anläggningar och att bedöma de kostnadsförslag, som inlämnas från den ene eller den andre entreprenören, ställer sig för närvarande så mycket svårare, då just prisfluktuationerna äro så ytterligt stora. Därför behövs just nu opartiska sakkunniga, som kunna lämna landsbygdens befolkning råd, hur den skall bära sig åt, såväl beträffande det ekonomiska spörsmålet som i rent tekniska frågor.

Nu föreligger emellertid här ett förslag ifrån Kungl. Maj:t, vilket är byggt på ämbetsverkens utlåtande, och jag får ju erkänna, att det förefaller, som det låge en viss dualism i det förslag, som framkommit då man har förlagt den ene konsulenten till kommerskollegium och den andre till lantbruksstyrelsen. Man stöder sig därvidlag till viss del på riksdagens skrivelse. Den avgivna reservationen föreslår däremot endast en konsulent, förlagd till lantbruksstyrelsen. För min del skall jag gå med på den kompromiss, som ligger häri, och nöja mig med denne konsulent, som då förlägges under lantbruksstyrelsen.

Nu stöder sig, som jag sade, utskottet och även Kungl. Maj:t på en riksdagsskrivelse, som står tämligen vacklande med avseende å under vilken administrativ myndighet konsulentverksamheten skall förläggas. Vi få emellertid erinra oss, hur det går till, när riksdags skrivelser avfattas, vilka grunda sig på beslut av de olika kamrarna; beslut fattade efter olika motiverade hemställningar från olika tillfälliga utskott i kamrarna. Man sammanför de olika motiv, som hava framkommit i kamrarna, och ser väl till, att man icke tar med något motiv, som kan stöta någon av kamrarna. Det torde för denna kammare därför vara av ett särskilt intresse att se till vad denna kammare för sin del beslutade 1915 och på vilken ståndpunkt denna kammare då stod. Då tror jag kammaren, om den vill hålla på sin ståndpunkt, bör vara fullt villig att gå med på den anordning, som föreslagits av reservanterna, nämligen att konsulenten skall förläggas till lantbruksstyrelsen. Andra kammarens tredje tillfälliga utskott, som 1915 hade att behandla ärendet, säger rörande frågan under vilken

myndighet konsulenten skall förläggas: »Rörande den myndighet, under vilken konsulenterna skola sortera, vill vidare utskottet uttala den uppfattningen, att det icke bör bli under vattenfallsstyrelsen. Opårtiskhet bör fordras av konsulenten, då han lämnar sina råd och upplysningar till kraftkonsumenterna och i så fall lämpar det sig ej, att konsulenten sorterar under vattenfallsstyrelsen, som själv är kraftproducent, ofta i konkurrens med andra större eller mindre kraftföretag. Även kan ifrågasättas, huruvida den under kommerskollegium sorterande elektriska inspektionen, vilken även av första kammarens tillfälliga utskott ifrågasättes som övervakande myndighet, därtill är lämplig. Den elektriska inspektionens huvudsakliga verksamhet utgöres nämligen av att kontrollera, att elektriska anläggningar utföras på ett ofarligt sätt. Lämpligast synes utskottet, att en myndighet väljes, som har den mest ingående kännedom om de behov, som skola tillgodoses, och då av landsbygdens behov jordbrukets givetvis kommer i främsta rummet, synes utskottet sannolikt, att lantbruksstyrelsen skulle vara den lämpligaste myndigheten. Att framställa förslag om hur den tilltänkta konsulentverksamheten skall organiseras och vilken ämbetsmyndighet som skall övervaka densamma, tillkommer emellertid den utredning, om vilken utskottet i likhet med första kammaren hemställer». Denna hemställan bifölls av andra kammaren, och andra kammaren har således gått så långt i förord för lantbruksstyrelsen, som den över huvud taget kunnat göra utan att gå utredningen i förväg.

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft m. m.
(Forts.)

Då jag således tror, att den konsulent, som nu föreslås, att den verksamhet man vill ha igång, skall bli till ett verkligt gagn för landsbygden, enkannerligen för jordbruket, och då jag tror, att den just för närvarande har en uppgift att fylla, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr *Larsson* i Kroken instämde häruti.

Herr *Hamilton*: Herr talman! Det låter något egendomligt att höra de föregående ärade talarna förebrå utskottet bristande intresse i fråga om vårt lands elektrifiering. De, som hava förestavat utskottets beslut, hava tvärtom haft mycket större intresse för saken än de, som här nyss yttrat sig.

Utskottet har icke frånträtt riksdagens ståndpunkt 1915, men utskottet vill gå mycket längre, och riksdagen har även uttalat sig i sådan riktning i den skrivelse den beslutat avlåta med begäran om att få en utredning rörande frågan om vårt lands elektrifiering. Vi önska att staten skall omvärva landet överallt med elektriska ledningar, alldeles som den gjort med telefonledningarna, och därigenom bidra till att höja landets utveckling. Det är målet för oss, och det är detta mål riksdagen understött och beträffande vilket andra kammaren genom beslut nyligen understrukit, att den vill bidra till frågans utveckling, så att även till de avlägsna delarna av riket elektriska ledningar må dragas. Har man den tanken, få de

Ang. anslag
till upplys-
ningsverksam-
het för främ-
jande av
landsbygdens
förseende med
elektrisk kraft
m. m.
(Forts.)

ärade talare, som förut yttrat sig, erkänna, att deras synpunkter äro bra små.

Vad innehåller detta Kungl. Maj:ts förslag? Jo, det går ut på tillsättandet av två konsulenter, av vilka en skulle tillhöra kommerskollegium och en lantbruksstyrelsen. Frånsett olämpligheten av att placera dem på två linjer, kan ifrågasättas om det är klokt att föregripa den stora utredning, som vi hoppas snarast få till stånd. Reservanterna föreslå tillsättande av en tjänsteman. Vad kan han uträtta? Föga eller intet. Det är därför utskottet har ansett, att detta partiella uppslag i det stora hela är betydelselöst, och att man borde vänta med avgörandet, uppskjuta tillsättandet av dessa tjänstemän — var de än skola placeras, i lantbruksstyrelsen eller vattenfallsstyrelsen — till dess det stora förslaget föreligger. Vi hava haft mycket större vyer på frågan än den siste aktade talaren hade. Det betyder föga, om man nu har en konsulent eller icke på berörda område. Icke ha de statskonsulenter vi haft i allmänhet kunnat uträtta något storverk. Det kan hända, att staten kan taga hand om anläggningen ifråga i dess helhet, vilket jag anser vara lämpligast, och då behövas inga konsulenter. Men då det nu gäller att taga ett så litet steg, synes det mig, att man mycket väl kan uppskjuta tillsättandet av dessa tjänstemän.

På grund av anförda skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Andersson* i Knäppinge.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag skall börja med en liten replik till herr Hamilton i anledning av hans framhållande av, att utskottet vill gå mycket längre än reservanterna, och hans påstående, att riksdagen redan har beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t i den riktning som här avses. Nej, så är icke förhållandet. Den skrivelse riksdagen beslutat gäller åtgärder, som från *statens* sida böra vidtagas för landsbygdens förseende med elektrisk energi. Den skrivelsen är avfattad med tanke på statselektrifiering, men icke med tanke på de delar av landet, vilka man icke för närvarande åtminstone kan anse, att staten kan elektrifiera. Detta bevisas också därav, att då jag inom utskottet framställde yrkande på att få in en kort passus i utskottets motivering till fördel för det enskilda initiativet, detta yrkande beträffande motiveringen icke bifölls vare sig i utskottet eller i någondera kammaren. Det nu föreliggande förslaget avser att tillgodose landsbygden; det gäller här en konsulentverksamhet, varigenom lantbrukarna skulle kunna erhålla tillgång till råd och upplysningar ifråga om installation av elektrisk kraft.

Jag har icke varit närvarande vid detta ärendes behandling i utskottet och har därför icke kunnat reservera mig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, men jag var närvarande vid den första behandlingen av ärendet på avdelningen, och jag uttalade då mina sympatier för förslaget. Den enda erinran jag hade att göra var, att jag tyckte det vara olämpligt att uppdelade dessa två konsulenter på

två verk, kommerskollegium och lantbruksstyrelsen. Ifall det skall bli enhetlig och praktisk konsulentverksamhet, böra nog dessa konsulenter sortera under ett och samma verk, annars kan det bli två institutioner, som arbeta parallellt men utan den förbindelse samsmellan, som man så gärna skulle önska.

Jag vill nu säga några ord angående riksdagens skrivelse 1915 i detta ärende.

Denna skrivelse var föranledd av en motion av herr Ingeström i första kammaren. I denna skrivelse gör riksdagen följande uttalande: »Riksdagen delar sålunda motionärens uppfattning att från statsmakternas sida intet bör underlätas för främjandet av att den elektriska kraften må kunna mera allmänt komma till användning även på landsbygden för tillgodoseende av jordbruket och den smärre industriens behov.» Vidare uttalas i skrivelsen följande: »En viktig del av arbetet för tillgodoseende av jordbrukets och den mindre industriens å landsbygden behov av elektrisk kraft beröres dock icke av redan slutförda eller pågående utredningar, nämligen ordnandet av upplysningsverksamhet rörande anläggningar av ifrågakarande slag.» Och det heter i fortsättningen vidare: »Dessa i och för sig tillfredsställande åtgärder utesluta emellertid enligt riksdagens mening ingalunda behovet för landsbygdens befolkning att genom statens försorg i större utsträckning beredas tillgång till fullt opartiska sakkunniga. För detta ändamål är det önskvärt, att av staten anställas sakkunniga konsulenter, som kunna lämna allmänheten råd och upplysningar, vare sig det gäller att sluta sig tillsammans för anläggning av en mindre lokal kraftstation eller att åstadkomma ett distributionsnät till ett större kraftnäts matarstation.» Skrivelsen slutar med en hemställan till Kungl. Maj:t om utredning i detta avseende.

Den skrivelse, som riksdagen i år beslutat, avsåg, såsom jag nämnde nyss, tillgodoseende av landsbygdens behov av elektrisk kraft från *statens* anläggningar. Men utom statsdriften måste också enskilda taga mycket omfattande initiativ i detta avseende. Här finnas vidsträckt trakter i vårt land, som äro så glest befolkade, att man icke kan förutsätta, att staten från sina stora kraftverk dit skall draga fram dyrbara ledningar och lämna elektrisk energi till befolkningen, utan detta måste ske från smärre anläggningar på enskilt initiativ. Dessutom kan man icke förutsätta, att staten från sina kraftverk skall anordna distributionsledningar till varje abonnent, utan det måste naturligtvis, såsom också vattenfallsstyrelsen framhåller i sitt utlåtande över den framställning, som föranledde den nyss nämnda riksdagsskrivelsen, ske genom enskilda bolag, som bildas i bygderna och som i sin tur distribuera ut kraften i lokala ledningar från större transformatorstationer. Såväl för denna detaljdistribution som för utbyggnad av mindre vattenfall behövas ovillkorligen opartiska sakkunniga, som kunna biträda lantmännen och den smärre industrien vid utförandet av olika anläggningar. Den erfarenheten är säkerligen ganska allmän även från andra trakter, att man gjort stora felgrepp vid utbyggnad av små vatten-

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens försörande med elektrisk kraft m. m.
(Forts.)

Ang. anslag
till upplys-
ningsverksam-
het för främ-
jande av
landsbygdens
förseende med
elektrisk kraft
m. m.

(Forts.)

fall. Då det gäller t. ex. att bedöma turbinens storlek i förhållande till fallhöjden och vattenmängden, så är detta en så tekniskt invecklad och svårlost sak, att det icke går annat än för den, som har särskilt stor praktisk erfarenhet, att bedöma densamma utan att göra sig skyldig till stora felgrepp. Det har gjorts, enligt vad jag känner till, många felgrepp i det avseendet, som kostat de enskilda ganska avsevärda belopp. Om det funnes att tillgå opartiska personer med stor erfarenhet, som kunde tillhandagå allmänheten vid sådana tillfällen, så skulle detta naturligtvis vara av stor betydelse.

Jag skall nu icke längre upptaga kammarens tid utan ber endast, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr L ü b e c k: Herr talman! När denna kammare för några dagar sedan beslöt en utredning angående en mera allmän elektrifiering av landsbygden, så tillät jag mig för min del att uttala den betänkligheten att en utredning av detta vidlyftiga slag skulle kunna leda till, att många nyttiga åtgärder av mera trängade natur skulle kunna bli undanskjutna. Jag hade väl knappast tänkt mig, att den betänklighet, som jag då uttalade, men som jag samtidigt förklarade mig vilja bortse ifrån, skulle bli så påtagligt besannad, som den blivit i form av jordbruksutskottets här föreliggande förslag. Herr Nilsson i Linnås har nyss redogjort för hur litet de båda avsedda frågorna i själva verket hänga tillsammans. Möjligheten att få en allmän elektrifiering till stånd av landet är, det böra vi väl ändå litet var ha klart för oss, beroende av medverkan från många olika håll. Nu är det så, att staten endast för en bråkdel av landet kan distribuera kraft, men att det faktiskt distribueras kraft genom en mängd enskilda kraftnät och, icke minst på sista åren, från en mängd små vattenfall, som så talrikt finnas här i landet. Överallt finns det folk, som endast önska att få råd och upplysningar om organisationsplaner m. m., som äro gjorda på andra håll, för att gå till verket och utnyttja de möjligheter, som på deras ort finnas, för arbete på detta område. Det är väl då att ge stenar i stället för bröd, när man säger till dessa: ja, nu skola vi göra en stor elektrifieringsplan för hela landet, och innan den är färdig, få ni icke hjälp med vad ni skulle kunna uträtta i er landsända. Det viktiga är väl ändå att se till, att ute i bygderna få detta arbete för elektrifieringen organiserat på alla de platser, där man vet, att man när som helst kan få något nyttigt till stånd, i stället för att anlägga den formella synpunkten att först avvakta vad som en gång i framtiden, om 10, kanske 20 år kan tänkas vara lämpligt. Sådan är väl icke situationen för tillfället, att man har råd till ett dylikt sölsystem.

Här har redan åberopats, hur denna kammare 1915 pekade på att vi böra se till att få dessa elektriska konsulenter så fort som möjligt och även på lämpligheten av att lägga dem under lantbruksstyrelsen. Kungl. Maj:ts förslag avviker i viss mån härifrån genom att konsulenterna uppdelats på två olika håll. Sakskålen härför äro nog icke så svaga, som de kunna förefalla vid första påseende. Ty den

verksamhet, dessa konsulenter skulle ha att utöva, är faktiskt av väsentligt olika slag. På ett håll kan man behöva råd och upplysningar rörande möjligheten att över huvud skaffa kraft till en andelsförening eller till en bygd, som vill elektrifiera sig. Då sitta kommerskollegii elektriska inspektörer inne med mycket stor allmän kännedom om de möjligheter, som därvidlag kunna finnas. Den andra sidan av uppgiften är att se till, hur den elektriska kraften på det mest praktiska sätt skall kunna i jordbruket utnyttjas. Det är närmast den sidan, som konsulenterna i lantbruksstyrelsen skulle få tillgodose. Att dessa konsulenter, de må bli två eller flera i framtiden, skulle ha några svårigheter att sinsemellan samarbeta, behöver väl knappast befaras. Jag tror, att med den allra minsta goda vilja det inte skulle behöva uppstå några sådana svårigheter, även om det komme att organiseras efter Kungl. Maj:ts förslag.

Här ha för övrigt de olika myndigheter som hörts, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium och vattenfallsstyrelsen, i ett gemensamt betänkande enat sig om att tillstyrka den åtgärd, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det är mig alldeles obegripligt, vilka råd och upplysningar jordbruksutskottet sedermera fått, som kunnat förmå utskottet att intaga den hållning till förslaget, som det här gjort, och en antydning av utskottets ärade ordförande, om jag fattade honom rätt, att det skulle vara upplysningar från vattenfallsstyrelsen, som föranlett detta, förefaller mig tills vidare oförklarlig.

Jag tillåter mig, herr talman, att på de skäl, som sålunda anförts, och då jag kan förstå, att det nu icke är möjligt att med utsikt till framgång yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Med herr Lübeck förenade sig herrar *Andersson* i Skrädene, *Akerlindh* och *Räf*.

Herr *Hamilton*: Utanför riksdagen gå tvenne olika strömningar med avseende på elektrifieringen av vårt land. Den ena vill överlämna initiativet härtill åt det enskilda företagarintresset, den andra strömningen skulle finna det vara lämpligare, att staten övertog hela denna uppgift och att elektrifieringen således blev statlig. Vi ha en ganska dystur erfarenhet i detta avseende från våra telefonanläggningar. Vi kunna erinra oss hurusom små telefonföretag uppstodo här och var i landet — jag var med om ett sådant — och att dessa sedermera, därför att de voro olämpliga, fingo gå under och överlämnas till staten. Det är naturligtvis svårt att taga bestämd ställning till spörsmålet innan den av riksdagen begärda utredningen kommit tillstånd, men för min del lutar jag åt det hållet, som anser, att elektrifieringen av landet bör ske genom staten. Därigenom kunna dessa elektriska ledningar sträcka sig även till trakter, där de icke äro åtminstone omedelbart vinstgivande utan först med tiden kunna lämna vinst. Om man skulle överlämna landets elektrifiering huvudsakligen åt det enskilda företagarintresset, så komma väl anläggningarna att inskränka sig till en mera lönande sådan. Och man

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av lantbyggdens förseende med elektrisk kraft m. m.
(Forts.)

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft m. m.
(Forts.)

kan ju icke heller begära, att det enskilda företagarintresset skall ha den syn på dessa ting, som staten bör ha, nämligen att i första rummet se till landets utveckling.

Det är mycket riktigt, såsom herr Nilsson i Linnås sade, att konsumenten endast skulle ha till uppgift att hjälpa lantmännen, då de skola göra upp sina kontrakt med de bolag, som nu redan finnas i vårt land, men beslutet i denna fråga synes mig kunna uppskjutas till dess vi kunna genom den utredning, som vi hoppas snart skall komma till stånd, få se, huruvida vi icke genom statens försorg, alldeles såsom det gått med våra telefonledningar och delvis med våra järnvägar, kunna få landets behov av elektrisk kraft tillfredsställt.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Endast några ord med anledning av herr Hamiltons yttrande.

Han började med att säga, att det går två olika strömningar genom landet, en, som vill ha statsdrift i så stor utsträckning som möjligt, och en annan, som mera vill lita till det enskilda initiativet. Han åberopade i det sammanhanget telefonen såsom ett exempel. Men jag undrar, om man verkligen kan förutsätta, att staten skall kunna från sina vattenfall distribuera elektrisk energi över hela landet. Jag är övertygad, att det enskilda initiativet här har ett mycket stort fält och en mycket stor uppgift att fylla. Skola vi vänta i de glest bebyggda trakterna av landet, till dess staten dit distribuerar elektrisk kraft, så få vi sannerligen vänta i långa tider. Det är säkerligen av allra största vikt, att det här göres någonting från enskilt håll, och i de bygder, som ha gott om små vattenfall och äro glest bebyggda, där måste säkerligen det enskilda initiativet taga hand om denna sak. Detta blir också väsentligt billigare än att taga kraft från stora företag, därom finns erfarenhet från våra bygder och säkerligen även från andra håll.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr von Sneidern: Herr talman! I sitt första anförande förebrädde utskottets ärade ordförande de talare, som förut haft ordet, att de skulle mot jordbruksutskottet ha riktat den anmärkningen, att utskottet icke skulle vilja tillgodose jordbrukets krav. Den tanken har aldrig fallit mig in, och jag har aldrig yttrat någonting dylikt. Men jag sade, att jordbruksutskottet gjort sig skyldigt till alltför stor försiktighet, såväl i den fråga, om vilken vi förut beslutat, som i den nu föreliggande. Och denna uppfattning måste jag vidhålla.

Den ärade ordföranden sade vidare, att genom detta förslags realiserande skulle den begärda utredningen i fråga om landsbygdens elektrifiering föregripas, men jag kan ej fatta, att på något sätt detta skulle ske genom den anordning, som föreslagits. Skulle utredningen giva till resultat, att det eventuellt skulle behövas ett större antal konsulenter, då får man tillsätta dessa. Skulle det åter

visa sig, att staten skulle kunna utsträcka sin verksamhet så mycket, som ordföranden tänkte sig, och skulle därför konsulenter med den verksamhet, som nu avses att de skola utöva, att bliva obehövlige, nåväl, då kan man entlediga dem, som blivit tillsatta.

Jag tror, att man ej skall på de partiella försök och reformer, som herr Hamilton yttrade sig om, lägga en så överlägsen synpunkt, som han gjorde. Jag tror, att det är skäl i att för det stora målet och de stora synpunkterna ej alldeles tappa bort, vad som ligger nära till hands och som för tillfället kan göras.

I sitt andra anförande gick herr Hamilton in på den stora frågan om statsdrift eller enskild drift. Jag tror ej, att det är behöfligt att i detta sammanhang framdraga denna fråga. Jag tror, att, om en gång i framtiden hela den elektriska distribueringen kommer att ligga i statens hand, så ligger dock denna tid så långt borta, att det skulle vara orätt mot den nuvarande generationen av Sveriges jordbrukare att på något sätt skjuta undan de möjligheter, den kan ha att under en nära framtid få tillgång till den elektriska kraft, som kan erhållas genom enskilda elektriska företag.

Rörande frågan om dessa konsulents förläggande under olika styrelser så har ju herr Lübeck numera i sitt anförande icke helt följt Kungl. Maj:ts förslag, utan anslutit sig till reservationen. Och jag förmenar fortfarande, att det vore bäst, om det bleve lantbruksstyrelsen, som finge överinseende över konsulentens verksamhet. Och jag kanske får erinra herr Lübeck om, att han själv deltagit i avfattningen av det utlåtande, som jag nyligen citerade, och varuti förord gavs åt lantbruksstyrelsen.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Dahlberg: Herr talman! Det är ju så, att innevarande års riksdag begärt en fullständig utredning av problemet angående landsbygdens elektrifierande, och givet är, att Kungl. Maj:t kommer att låta sig angeläget vara att fortast möjligt sätta denna utredning i gång. Vid dylikt förhållande skulle det måhända kunna sättas ifråga — och jag har verkligen själv funderat på det — om det är oundgängligen behöfligt eller synnerligen lämpligt att redan nu anvisa detta av Kungl. Maj:t med anledning av en av en tidigare riksdag gjord framställning begärda anslag till inrättande av elektriska konsulentbefattningar. Vi få emellertid betänka, synes det mig, att just under innevarande tid behovet av omedelbara åtgärder för det ifrågasvarande syftet, landsbygdens elektrifierande, gör sig med alldeles särskilt stor skärpa gällande. Och därtill kommer, att det icke är möjligt att kunna förutsäga, när den fullständiga utredning, som blivit begärd, kan vara slutförd. I varje fall få vi utgå från, att med hänsyn till problemets stora omfattning och mångsidighet denna utredning måste taga en icke alldeles oansenlig tid. Att under sådana förhållanden helt enkelt undanskjuta frågan om vidtagande av omedelbara åtgärder för att tillgodose de mest trängande behoven synes mig icke vara tillrådligt.

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft m. m.
(Forts.)

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft m. m.

(Forts.)

Jag skulle för den skull vilja hemställa, att kammaren ville taga Kungl. Maj:ts proposition i hela dess vidd, d. v. s. med två konsulentbefattningar, under övertvägande. Skulle emellertid icke kammaren vilja bifalla detta förslag, så skulle jag gärna se i varje fall, att kammaren ville ansluta sig till det mindre förslag, som reservationsvis framkommit inom utskottet. Jag tror icke, att vi få tillmäta alltför stor betydelse åt det visserligen rätt naturliga skäl, som framförts, nämligen att genom ett beslut i den av mig antydda riktningen den fullständiga utredning, som blivit begärd, skulle varda föregripen. Det är här endast fråga om att tillsätta ett par rådgivande konsulentbefattningar med arvode, vilka ju icke komma att behöva göras till några som helst ordinarie ämbeten. Det vill därför synas mig, som om det skulle vara synnerligen svårt att tänka sig, att dessa ganska obetydliga anordningar icke skulle kunna inpassas i de åtgärder, som komma att bli en följd av den fullständiga utredning, som dock kommer att igångsättas. Det förefaller tvärtom, som om det skulle vara högst osannolikt, att så ej skulle vara förhållandet. Hur den utredningen än kommer att gå, kommer den väl givetvis att sluta — om den slutar med ett positivt resultat, varför alla förutsättningar finnas — med ett förslag, som möjliggör inrättande av vissa befattningar av konsultativ natur. Och jag antager och är säker på, att det skall vara möjligt att inpassa de provisoriska åtgärderna i det system, som på så sätt kan framkomma.

Jag slutar således med att uttala min fortfarande anslutning till propositionen oavsett den riksdagsskrivelse, som sedermera mellankommit, men samtidigt med en förklaring, att jag även gärna ser, att, för den händelse propositionen i sin helhet ej vinner bifall, det mindre förslaget, som reservationsvis framkommit, av kammaren bifalles.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Jag har suttit i utskottet vid behandlingen av denna fråga och därvid följt den linje, som här förordats av herr Hamilton. Det har jag gjort av bl. a. de skäl, som här förut anförts av herr Hamilton, och jag vill för min del säga, att jag tror, att från en socialistisk utgångspunkt det finnas mycket starka skäl, som tala för att hålla på denna ståndpunkt. Det är nämligen så, att man, vid behandlingen av frågan i utskottet och i riksdagen, verkligen fått den känslan, att det här är ett riktigt slagsmål, en tävlan mellan den enskilda företagsamheten och staten om, vem som skall komma först. Det är också, så, att, om man i detta fall går på reservanternas linje, så gives ett visst understöd åt det enskilda initiativets krav på att kunna bana sig väg. Och från denna utgångspunkt har jag kommit till samma ståndpunkt som utskottsmajoriteten. Jag för min del håller före, att, från socialistisk synpunkt sett, kan man ej komma till någon annan uppfattning än denna.

Dessutom vill jag säga, att jag tror — det har framhållits även inom utskottet — att det verkligen är överdrivet detta, som man gör gällande, att det är så svårt att få konsultthjälp, när man skall

anlägga ett sådant företag, som det här är fråga om. Det har dock påståtts, att det på somliga håll gått mycket väl för sig att åstadkomma sådant med användande av den tekniska sakkunskap, som redan finnes att anlita.

För övrigt, den beslutade utredningen om landsbygdens förseende med elektrisk kraft omspanner ju även detta spörsmål. Är det nödvändigt att påskynda denna del av spörsmålet, så kan man ju rycka ut detta ur den allmänna utredningen och möjligen komma in till nästa års riksdag med förslag, om det finnes vara särskilt motiverat att göra det. Alltså menar jag, att det skulle vara möjligt att komma fram till ett resultat ganska snart med avseende å de spörsmål, som ha sammanhang med denna sak, även om man går fram på den linje, som utskottsmajoriteten följt.

Det är från sådana synpunkter, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr Sterne: Herr talman! Om jag hade den uppfattningen, som den siste talaren, att det här gällde en tävlan emellan statsanläggning och enskild anläggning är det klart, att jag skulle som socialdemokrat ställa mig på jordbruksutskottets linje. Men jag har verkligen icke kunnat finna annat än att i detta fall det är en felaktig problemställning, som han gjort sig skyldig till. Det gäller dock att se till vad herr Linders och de övriga reservanterna åsyfta med sin reservation. Där åsyftas att få till stånd en hjälpsam verksamhet särskilt för landsbygdens befolkning, som ligger i förslaget om denna konsulentverksamhet. När den socialdemokratiska reservanten icke är här närvarande och därför icke i tillfälle att utveckla sina synpunkter, anser jag mig skyldig att säga ifrån att ifrån den socialdemokratiska ståndpunkt, som jag står på beträffande denna sak, måste jag för min del, herr talman, bestämt ansluta mig till herr Linders reservation, till vilken jag beder att få yrka bifall.

Herr Johansson i Uppmälby instämde häruti.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag kan delvis instämma med herr Sterne och måste bestämt rikta mig emot herr Hages anförande då han yrkade bifall till utskottets hemställan. Han ville ansluta sina politiska synpunkter till vad utskottets ärade ordförande nyss gjorde gällande, att det skulle råda en stark motsättning emellan staten och enskilda på detta område. — Det vet var och en att en viss motsättning råder, men också att det råder ett visst samarbete mellan staten och enskilda, liksom att enskilda organisera kooperativa och andra företag för att få elektrisk energi ut på landsbygden. Men att nu gå så långt, att man skulle sätta sig ned och vänta på en enbart statslig utveckling, utan att något får göras under tiden — det är dock att driva den politiska synpunkten alltför långt. Så länge staten och enskilda konkurrera, skola alltså enligt herr Hages mening jordbrukarna få sitta emellan och vänta på elektrifieringen.

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft m. m.
(Forts.)

Ang. anslag
till upplys-
ningsverksam-
het för främ-
jande av
landsbygdens
förseende med
elektrisk kraft
m. m.

(Forts.)

Med anledning av vad herr von Sneidern yttrade nyss med anledning av konsulentplacering inom olika ämbetsverk vill jag framhålla att inom kommerskollegium för över 10 år sedan anställdes ett antal inspektörer för elektriska anläggningar. Dessa hava sedan icke ökats i antal och var och en som betänker hur elektrotekniken under senare tid utvecklats, kan säkerligen bedöma huru som arbetsbördan nu ökats, för dessa inspektörer, så att de rimligen icke kunna uträtta allt, som nu borde falla inom deras verksamhet så nära berörande allmänna elektriska spörsmål ute i bygderna. Det är därför jag för min del funnit det vara ett riktigt moment i Kungl. Maj:ts förslag, att man begär en förstärkning av kommerskollegii arbetskrafter genom inrättande av en konsulentbefattning. Det ligger i sakens natur att ehuru dessa elektriska inspektörers verksamhet icke direkt sammanhänger med konsulentverksamheten, dessa praktiskt taget komma att i stor utsträckning få tjänstgöra som konsulenter ute i landet. Jag har därför icke ändrat min uppfattning i det avseendet, att jag icke anser lantbruksstyrelsen vara den myndighet, under vilken ifrågavarande konsulentverksamhet i huvudsak bör sortera. Jag vill uttala den förhoppningen, att, när, som jag hoppas, riksdagen nu godkänner reservationen och lantbruksstyrelsen får en konsulent, Kungl. Maj:t nästa år, eventuellt utan att avvakta den allmänna utredningen, kommer tillbaka och begär en konsulent till.

Herr Hamilton: Herr talman! Det är ingalunda min avsikt, att låta jordbrukarne sitta emellan, som den siste ärade talaren nämnde. Jag tror, att jordbrukarna få det vida bättre, om de få sin elektricitet genom statens försorg än genom att överlämna deras sak åt bolags godtycke.

Emellertid, med anledning av herr statsrådets yttrande, förefaller det som om herr statsrådet hade den uppfattningen, att denna utredning skulle räcka lång tid. Det hoppas jag icke må ske, ty allting går fort nu och allt som rör det elektriska i synnerhet. Jag tror, att man kan ha rätt att fordra, att utredningen göres så snabb som möjligt. Vattenfallsstyrelsen har redan vidtagit storartade åtgärder i detta avseende och dess verksamhet sträcker sig över stora delar av vårt land. Den har genom konsulenter hjälpt lantmännen på alla sätt; man har fått råd ifråga om tidigare försök, och man har erfarit, att där staten gått fram med sin verksamhet har det varit till stor fördel för lantbruket. Det är det, jag begär och önskar, att så skall ske även på andra håll i vårt land. Men vad tro herrarna det skall hava för betydelse för vårt land, om en konsulent tillsättes? Det är av en mycket liten betydelse, om en sådan konsulent finnes, av så ringa betydelse, att jag icke ens skall begära votering i denna fråga. Anse herrarna att en konsulent skulle göra storverk, så må herrarna gärna få en sådan. Men det tror jag icke han kan göra.

Herr H a g e: Herr talman! Det är ej olika politiska uppfatt-

ningar utan olika *nationalekonomiska* åskådningar, som spela in här. Det är däri skillnaden ligger mellan den ena och den andra linjen. Utskottets majoritet önskar en centralisering så långt som möjligt av den elektriska kraftleveransen. Utskottets majoritet önskar att det hela skall bli statsverksamhet. Staten bör driva en central verksamhet på detta område i stället för att en mångfald små företag uppstå. Nationalekonomiskt sett, är det fördelaktigt med en långt driven centraliserad verksamhet i stället för en mångfald små företag. Om man skulle gå den linje, reservationen giver ett visst stöd åt, så måste det bliva till nackdel för lantbrukarne eftersom priset, genomsnittligt sett troligen blir högre med en mångfald småföretag än med en stor centraliserad verksamhet. Jag vill icke vara med om det utan yrkar därför fortfarande bifall till utskottets förslag.

Ang. anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens försörjande med elektrisk kraft m. m.
(Forts.)

Herr von Sneidern: Jag är icke någon vän av bolagsvälde lika litet som herr Hamilton. Men jag tror, att det är att gå något för långt att varna för bolagsvälde, då det är fråga om bönder, som slå sig ihop i andelsföreningar för att få elektrisk kraft. Frågan är nu mogen att lösas. Organisationsplaner för andelsföreningar finnas uppgjorda. Det gäller nu att få dem förverkligade. Herr Hamilton sade, att vi icke kunna åstadkomma något storverk med detta beslut. Det tror jag icke heller; men vi göra icke anspråk på, att med varje beslut vi här fatta, skall utföras ett storverk; vi hoppas blott, att det ändå skall vara till någon nytta.

Herr Söderberg: Herr talman! Innan klubban faller som avslutning på denna debatt, skall jag bedja att få säga några ord.

Det var, som det framhållits här, två linjer, två strömningar, den ena linjen, att man skall överlämna allt helt och hållet åt den enskilda företagsamheten och den andra, att man därjämte skall söka hjälp hos statsmakterna särskilt för att få arbetskraft till jordbruket.

Nu säger herr Hage — det var nämligen därför jag begärde ordet — att när man icke kan få det stora, så skall man också avstå från det lilla; när man icke kan få ett stort, omfattande förslag med centralisation och bärande i alla avseenden, skall man icke heller tänka på att söka hjälpa fram det lilla. Jag tror för min del, att här gäller det framför allt att söka komma de små, de mindre till hjälp.

Jag erinrar mig, herr talman, en annan fråga, som föredrogs i riksdagen för många år sedan, över 15 år sedan. Det gällde också ett upplysningsarbete, det gällde en sådan konsulentverksamhet. Då var det också fråga om ett litet anslag till en extra tjänsteman, som skulle resa ut och upplysa om nödvändigheten av svinaveln i vårt land och befordrandet av densamma. Då fanns det intet jordbruksutskott på den tiden. Statsutskottet behandlade då sådana frågor, och utskottet, som var enhälligt, resonerade som så, att en konsulent kan icke uträtta något. Det är en droppe i havet, men de 5,000 kro-

Ang. anslag
till upplys-
ningsverksam-
het för främ-
jande av
landsbygdens
föreende med
elektrisk kraft
m. m.

(Forts.)

norna vilja vi hava, ty det var lantmän, som voro i statsutskottet på den tiden, och de skulle dela ut summan på varje hushållnings-sällskap. Det blev diskussion i kammaren, och kammaren beslöt att anslå 5,000 kronor till anställande av en sådan konsulent, och nu tror jag icke det är någon lantman i denna kammare, som skulle vilja taga bort den verksamheten. Utvecklingen har som sagt i detta fall gått i denna riktning.

Här är det ju också en sak, som gäller lantbruket. Här har ju utskottet varit enhälligt i att denna sak bör understödjas och befordras, men man pekar på den skrivelse, som riksdagen avlät den 29 maj 1915 med begäran om utredning. Nu har icke denna utredning blivit färdig, men det föreligger en kungl. proposition om att man redan nu bör gripa verket an. Jag skall icke uppehålla herrarna längre, men då man icke kan få det stora, tror jag att det vore skäl i, att åtminstone lantmännen i denna kammare enade sig om det lilla förslaget, nämligen det som reservanterna här föreslagit om anslag till en sådan konsulent. Jag tror, att när man väl fått någon erfarenhet av dennes verksamhet, förutsatt att man finner den rätte mannen, man skall finna att han i många av Sveriges bygder förmått göra rätt så goda insatser för denna sak. Ty vi äro alla överens om betydelsen av att den hjälp, som vi alla kunna få av den elektriska kraften, kommer till större användning än den för närvarande gör. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Hage, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 96, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 137 ja mot 34 nej, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 7.

Föredrogos vart för sig.

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående änd-

ringar i villkoren för lån från lånefonden för inköp av ädla avelsston m. m.; och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1916 års avkastning av statens hästavelsfond; samt

första särskilda utskottets utlåtande, nr 4, i anledning av framställningar om krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller i dess verk.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 8.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckta motioner angående reglering av riksdagsmännens arvoden. *Ang. reglering av riksdagsmännens arvoden.*

I anledning av tre inom riksdagen väckta och till konstitutionsutskottet hänvisade motioner angående reglering av riksdagsmännens arvoden, nämligen inom första kammaren nr 102, av herr *Kjellén*, samt inom andra kammaren nr 349, av herrar *Hallendorff* och *Kajser*, och nr 403, av herr *Rydén* i Malmö, hemställde utskottet, att riksdagen måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 12 och 23 riksdagsordningen.

§ 12.

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen tjugo riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt två tusen fyra hundra riksdaler. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente femton riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt ett tusen åtta hundra riksdaler.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot — — — befallningshavande.

§ 23.

Ledamot av andra kammaren — — — stadgat.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig

Ang. reglering
av riks-
dagsmännens
arvoden.
(Forts.)

inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Reservationer hade likväl avgivits:

• av herr *Räf*, som med hänsyn till den nuvarande kristiden yrkat avslag på samtliga i ärendet väckta motioner;

av herr *von Mentzer*, som föreslagit att, därest någon förhöjning av riksdagsmännaarvodet beslutades, densamma måtte inskränkas att gälla endast ledamöterna av andra kammaren; och

av herr *Magnusson* i Tumlhult, som med instämmande av herr *Andersson* i Höckerum inom utskottet påyrkat en förhöjning av dagarvodet till 12 kronor, vilket — beräknat efter en såsom normal betraktad riksdagstid av 125 dagar — för lagtima riksdag skulle giva ett sammanlagt arvode av 1,500 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter ordet begärdes av

Herr *Kaiser*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Utskottet har här föreslagit samma arvode, som herr *Hallendorff* och jag föreslagit i vår motion. När vi föreslogo detta arvode, så var det egentligen av den anledningen, att vi ansågo, att någon större ersättning skulle tilldelas riksdagsmännen, under villkor att arbetet inom riksdagen ordnades så, att tiden bättre utnyttjades. Emellertid har ju riksdagen redan avslagit denna vår motion, men konstitutionsutskottet har upptagit i stället endast vårt förslag angående arvodets bestämmande till 20 kronor per dag. Då jag för min del anser, att det under sådana förhållanden är väl högt, under det jag å andra sidan erkänner, att 10 kronor är väl litet, så skulle jag helst velat föreslå bifall till herr *Kjelléns* motion. Men då jag icke vill upptaga tiden med någonting sådant, så har jag intet yrkande att göra.

Vidare anförde

Herr *Räf*: Herr talman! Som herrarna behagade finna, har jag vid detta konstitutionsutlåtande fogat en reservation av den lydelsen, att jag med hänsyn till den nuvarande kristiden yrkar avslag på samtliga i ärendet väckta motioner. Jag tror mig därvidlag stå på precis samma ståndpunkt som 1914 års konstitutionsutskott, och detta konstitutionsutskotts ställning var skäligen enhällig. 1914 års konstitutionsutskott avvisade all tanke på arvodeshöjningar under då rådande förhållanden. Detta utskott ansåg nämligen tiden vara så abnorm, att det icke kunde inlåta sig på frågan om en arvodesförhöjning för riksdagsmännen.

Nu förmenar jag, att 1917 års ekonomiska kris är vida värre än de förhållanden, som rådde 1914, och därför har jag ansett, att konstitutionsutskottet har flerdubbel anledning att i år avslå samma sak. Då vi se i tidningspressen och lyssna på åtskilliga tal, som hållas här i riksdagen, samt också höra mycket från olika orter,

så måste vi väl ovillkorligen få det intrycket, att situationen i år är bra mycket värre i ekonomiskt avseende än den var 1914.

Vi höra ju snart sagt ständigt talas om hungerdemonstrationer och inventeringar av böndernas förråd, därför att vad som finnes icke räcker till, för att arbetare m. fl. skola få vad de behöva. Vi få höra talas om av enskilda med självtagen rätt gjorda potatisbeslag, och vi finna t. o. m. i dagens press, att nöden gått så långt, att man giver sig ut på landet och tager upp den potatis, som bönderna satt för att erhålla skörd för nästkommande konsumtionsår. Och allra värst är, att nöden gått så långt, att man infunnit sig hos bönderna för att taga den förut i beslag tagna råg, som är avsedd till utsäde hösten 1917. Om det finnes någon anledning antaga, att det skulle ingå några andra motiv i de nu förekommande demonstrationerna, så vill jag säga, att det kan hända, att hösten 1917 uppvisar sådant, så att vi komma att känna oss synnerligen förlägna, om vi varit med att medverka till att riksdagsmännens arvode fördubblas de sista dagarna av 1917 års riksdag. Antag blott, att det kommer en allvarlig frost över landet vid midsommartiden eller då rågen står i blom. Vart skall det då taga vägen, när hösten kommer, och bonden ingenting har att kasta i jorden och ingenting har att komma fram med? Vart skall det då taga vägen för konsumenterna?

Då jag sett på denna sak, så har jag verkligen känt mig så uppörd över förhållandena, att jag omöjligt kunnat giva min röst för någon av motionerna.

Jag vill vidare nämna, att jag har verkligen genomlevat en sådan kris förut. Då var jag icke så gammal, men jag har fortfarande mycket starka intryck av den krisens egenskaper och inverkan. Det var 1868 års kris. Men då buro sig icke våra riksdagsmän åt på det sätt de nu göra, då de vilja gå fram för arvodesförhöjning, utan tvärtom fick man både 1868 och 1869 i riksdagen erfarat, att våra förfäder begärde nedsättning av arvodet från 10 kronor till 6 kronor. Och det tycker jag var att handla mera i överensstämmelse med tidens förhållanden, än då vi år 1917 begära en fördubbling av våra arvoden.

Jag ber vidare få fästa uppmärksamheten på vad följderna av denna arvodesförhöjning kommer att bli. Den kommer naturligtvis att sträcka sina verkningar långt utöver det område, på vilket vi i dag röra oss. Tänk bara på de många kommittéerna. Hur skall icke detta komma att verka för dem? Och jag hoppas, att någon som har erfarenhet från kommittéarbete, för att icke säga från upptagande av arvoden för kommittéarbete, till äventyrs här kommer att ange, huru detta kommer att verka.

Det synes mig för övrigt, att tendenserna i avseende på förmaner för riksdagsmännen hålla på att gå så långt, att svenska folket på allvar bör lägga en smula märke till vart dessa tendenser komma att leda, om de få alldeles obehärskat pågå. Vi ha hört röster i den riktningen, röster som äro nog så allvarliga, därför att de äro mycket tongivande. Jag skall nu icke fästa uppmärksamheten på de olika tendenser, som man här iakttagit; kan hända jag nödgas upp-

Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.
(Forts.)

Ang. reglering
av riks-
dagsmännens
arvoden.
(Forts.)

träda en gång till, och då må man ursäkta, om jag närmare angiver de tendenser jag syftar på.

Nu säger jag, att de förutsättningar, från vilka såväl motionärerna som utskottet utgå, rakt icke berättiga till en sådan arvodesförhöjning, som det här är fråga om. Jag skulle kunna fästa uppmärksamheten på de förutsättningarna, men det får vara. Jag tror emellertid, att litet var skall bli övertygad om att jag säger sant, då jag säger, att om man utgår från dessa förutsättningar, så är icke någon arvodesförhöjning nödvändig för närvarande. Dessutom har jag ju också varit i riksdagen några år, så att även jag bör väl ha kunnat bilda mig ett begrepp om huruvida denna sak är nödvändig eller icke. Jag vet — och därifrån skall icke vare sig någon professor eller några andra kunna rubba mig — jag vet, att det arvode vi för närvarande ha räcker till för uppgiften i fråga. Detta påstående skall jag sedermera försvara, ifall det behövs. Jag har också talat vid personer, som ha mycket större erfarenhet från riksdagen än vad jag äger, som också förklarar, att den tid de suttit här ha de icke haft känsla av något behov utav arvodesförhöjning.

Det synes mig sålunda under de rådande förhållandena, när hungerdemonstrationer pågå runt omkring i landet, att man litet var skulle kunna känna sig en smula beklämd över att medverka till en förhöjning av utgifterna med cirka 400,000 kronor för att bereda förmåner åt riksdagsmännen själva. Jag erinrar ännu en gång, att då hösten kommer torde även de, som härvidlag uppträtt på ett mycket moderat sätt, till äventyrs komma att känna sig åtminstone i sina samveten mest tillfredsställda med att ha varit med om att avslå motionerna och utskottsutlåtandet ifråga.

Jag skall därför vid detta tillfälle taga mig friheten, herr talman, att yrka avslag på konstitutionsutskottets hemställan och bifall till den vid utlåtandet av mig fogade reservationen.

Herr *Karlsson* i Mo instämde häruti.

Herr *Larsson* i Kroken: Herr talman, mina herrar! Som jag råkade uppträda vid en interpellationsdebatt, då denna fråga var på tal förra året, så skall jag också taga mig friheten att nu säga några ord. Jag framhöll då ett skäl emot arvodesförhöjning, som kanske många tyckte var egendomligt eller originellt rättare sagt, men att det var riktigt, det tror jag åtminstone själv. Emellertid skall jag be att få något utveckla min syn på saken.

Först och främst har utskottet sagt, att frågan är av synnerligen grannliga beskaffenhet, och det är nog alldeles riktigt. Därför anser jag också, att vi böra gå fram mycket försiktigt. Den av herr *Magnusson* i Tumhult vid utlåtandet fogade reservationen tilltalar mig mest av alla de förslag vi här ha, d. v. s. att arvodet skulle höjas till 12 kr. per dag under en tid av 4 månader eller 1,500 kr. för det hela, i stället för som nu 1,200 kronor. Det skulle således bli ersättning för en månads längre tid. Detta finner jag för min del riktigt. Att de 10 kronorna, som vi nu ha, räcka till även i denna

dyrtid för den som lever enkelt och anspråkslöst, det har jag erfarenhet av. Jag skall emellertid be att få framhålla mina skäl.

För det första anser jag, att riksdagsmannaskapet är ett förtroendeuppdrag, som icke bör uppvägas med pengar, men väl bör innehavaren hållas något så när skadeslös. Men var denna gräns skall sättas, det vet icke jag, ty den ene är skadeslös med 10 kr. per dag, men den andre är icke skadeslös vare sig med 15 kr eller med 20 kr.

För det andra är det icke utan att jag fruktar, att om arvodet blir så pass rundligt som utskottet tillstyrkt, så kommer det kanske att bidraga till att alstra yrkespolitik, och det är ett yrke eller en näring, som jag för min del icke kan vara med om att uppmuntra. Det får jag verkligen säga.

För det tredje är det en kostnadsfråga, som även är att räkna med. Icke därför att de 380 riksdagsmännens arvode — om det nu antages beträffande båda kamrarna — blir fördubblat, ty det bleve ju icke någon så avskräckande summa. Men det för troligen i släptåget ökade utgifter för alla våra kommittéer, och dessa äro legio, ty de äro många, och de bli troligtvis flere, år efter år, då det ju motioneras om allt möjligt mellan himmel och jord och skrives till Kungl. Maj:t och begäres utredningar, för vilkas verkställande det måste tillsättas kommittéer och således blir det kommittéer i oändlighet. Dessa kommittéer komma i släptåg efter arvodesförhöjningen för riksdagsmännen. Således anser jag det även vara en kostnadsfråga, som man måste räkna med.

Nu har en av motionärerna, herr Rydén i Malmö, varit vänlig även emot småbönderna, vilka jag representerar. Han talar nämligen om kroppsarbetare, småbönder och mindre löntagare. Det är ju vänligt. Men vad småbönderna beträffar, vilka jag tillhör, så vågar jag säga, att de klara sig nog härvidlag, ty vi kunna en konst som heter spara och leva enkelt, och det har varit vår räddning i alla tider och kommer troligen att bli det även hädanefter. Och jag håller före, att en tryggad ekonomisk ställning vinnes säkrare genom små utgifter än genom stora inkomster.

Jag kommer att yrka bifall till herr Magnussons i Tumhult reservation, men jag skulle önska, att få hans motivering intagen i kammarens protokoll. Den lyder så här: »Riksdagsmannaarvudet bör enligt mitt förmenande icke sättas så högt, att vederbörande riksdagsman ensamt därav kan erhålla sitt levebröd. Det synes icke kunna bestridas, att kommittenterna hava större utsikter att få sina intressen och åsikter beaktade, ifall representanten emellan riksdagarne sysselsätter sig i sin näring än om han även då är upptagen av politiken. Arvudet bör således icke vara avsett att täcka representantens behov under längre tid än riksdagen pågår. Att bestämma detta arvode så högt att aldrig någon på grund av ekonomiska skäl skulle nödjas avstå från ett eventuellt riksdagsmanskap, är otänkbart.

Emellertid vore det icke rättvist, om arvodet hölles så lågt, att den obemedlade svärligen kunde åtaga sig ett dylikt uppdrag, och med hänsyn härtill torde det icke var omotiverat att något höja

Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.
(Forts.)

Ang. reglering
av riks-
dagsmännens
arvoden.
(Forts.)

berörda arvode. Att likväl såsom utskottet föreslagit fördubbla detsamma, finner jag vara olämpligt och ej av behovet påkallat.» Och därför har han påyrkat en förhöjning av dagarvudet till 12 kr., vilket — beräknat efter såsom normal betraktad riksdagstid av 125 dagar — för lagtima riksdag skulle giva ett sammanlagt arvode av 1,500 kronor. Det skulle således bli en höjning med 300 kronor.

Jag vill särskilt peka på detta uttalande i motiveringen, att representanten skall icke ha så pass högt arvode, att han kan leva på det även mellan riksdagarna. Jag får säga, att för min del har jag icke under dessa år jag varit i riksdagen försökt anlägga några herrelater alls, utan när jag har kommit hem, har jag tagit på mig min arbetsblus och skött mina sysslor och mitt arbete som förut. Huruvida jag blivit sämre av det som riksdagsman, det vet jag icke. Men det är i alla fall onödigt, tyckes det mig, att giva sådana arvoden, att vanliga arbetare skola behöva omlägga sina levnadsförhållanden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Magnussons i Tumhult reservation.

Herr E d é n: Herr talman! Jag vill till en början anmärka, att det yrkande, som framställdes av den siste talaren, har mycket stora svårigheter för sig. Herr Magnussons i Tumhult reservation innehåller nämligen icke något uttryckligt förslag till riksdagen. Det innehåller ett tillkännagivande, att den ärade reservanten inom utskottet yrkat på ett visst belopp, men detta belopp är icke utformat i lagtext, och det är icke inpassat i den lagtext utskottet föreslagit. Ett yrkande på bifall till herr Magnussons reservation kan följaktligen, åtminstone på sakens nuvarande stadium, icke föranleda något positivt beslut av riksdagen. Jag har också fattat den reservationen egentligen så, att herr Magnusson velat anmäla, vilken ståndpunkt han förfäktat i frågan inom utskottet.

Vad saken för övrigt beträffar, så har den siste ärade talaren ju betonat, att denna fråga är i hög grad grannlaga, och jag tror mig kunna säga, att konstitutionsutskottet nu liksom vid föregående tillfällen, då den varit uppe, också har behandlat den med full insikt om dess grannlaga natur. Det är obestriddligen en grannlaga sak att höja arvudet till riksdagsmännen, och man drar sig i det allra längsta för att göra det. Här ligger också förklaringen till, att först i år ett förslag om höjning av utskottet förts fram till riksdagen. Det är den *enda* förklaringen till att ej förslag gjorts förut, ty under många år har, såsom väl bekant är, frågan om arvudets otillräcklighet debatterats man och man emellan, och under många år, — nästan så länge som jag tillhört riksdagen, — har det enskilt varit allmänt erkänt, att det nuvarande arvudet icke varit tillräckligt.

När man nu icke ansett sig kunna underlåta att taga upp frågan, så har det berott helt enkelt därpå, att tillståndet blivit fullkomligt olidligt. Det är också skälet till att vi icke kunna taga den hänsyn, som herr Räf ville att man skulle ha tagit, till de speciella tidsförhållandena just nu. Det är ju sant, att vi i detta ögonblick ha stora

statsutgifter. Det är sant, att mycken brist finns ute i landet. Men den omständigheten kan ju icke i längden få förhindra, att vi reglera arvodet till riksdagsmännen, när det nämligen visar sig, att detta arvode icke *kan* hållas oförändrat. Herr Räf ville visserligen hänvisa till att man 1914 hade skjutit frågan ifrån sig med hänsyn till dåvarande situation, och han förmenade, att samma anledning skulle förefinnas nu. För oss återigen har frågan tett sig så: vi sköto den ifrån oss 1914, i förhoppning att den abnorma situationen skulle någorlunda hastigt gå över och att man skulle få taga upp saken under lugnare och mera normala förhållanden. Nu har det ena året gått efter det andra, men kriget fortfar. Vi kunna icke låta de olidliga förhållandena rörande riksdagsarvodet fortgå i det oändliga. Vi äro verkligen tvungna, rätt och slätt tvungna, att taga upp denna fråga. Därför hava vi tagit upp den nu, ehuru vi icke togo upp den 1914.

I fråga om herr Räfs argumentation i övrigt skall jag naturligtvis icke inlåta mig på någon detaljpolemik. Jag tror, att det är bättre, ju mindre man polemiserar i detta ärende. Men så mycket kan jag väl ändå få säga, att det förfaller mig vara icke lyckligt, för att begagna ett milt uttryck, när herr Räf sätter denna sak i sammanhang med hungerdemonstrationer och inventeringar av böndernas förråd ute på landet. Vad inventeringarna beträffar, skall herr Räf gärna, om han vill, från mig få det mest bestämda ogillande av dessa företag. Vad hungerdemonstrationerna återigen angår, så förstär jag verkligen icke, hur herr Räf kan finna något sammanhang mellan dem å ena sidan och riksdagsmannaarvodet å den andra. Hungerdemonstrationerna uppkomma som bekant på grund av brist på mat, och det är icke mat vi nu anslå till riksdagsmännen, utan det är förhöjt arvode, för att de över huvud taget skola kunna uppehålla sig här i Stockholm.

För övrigt skall jag erinra, att frågan ligger på det sättet, att vi i realiteten inom konstitutionsutskottet hava kommit till enighet mellan alla partier, att till grund för det beslut, som utskottet stannat vid, ligga motioner från representanter för både förstakammarhögern, andrakammarhögern och socialdemokraterna, samt att i samtliga dessa motioner hava bjudits fullgoda skäl både för att man måste gå till en reglering av arvodet och för att man måste göra den så pass omfattande, som vi nu gjort. Den mest genomgående bevisföringen, härför, och en bevisföring, som är fullkomligt avgörande och som icke kan rubbas, är framlagd i herr Kjelléns motion, som fullkomligt obestridligt visar, att de arvoden på 10 kronor, som nu utgå, icke äro värda ens hälften av vad de voro värda, när de tillkommo. Om man således nu fördubblar arvodet, höjer man icke arvodets köpkraft ens till den höjd, som det hade, när arvodet en gång bestämdes. Det torde få erkännas, att under sådana förhållanden regleringen i själva verket är ganska försiktigt utmätt.

Därtill kommer emellertid den omständigheten, att arvodet genom de förlängda riksdagarna i verkligheten har blivit så att säga ännu ytterligare uttunnat. Så länge riksdagarna stannade vid de

Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.
(Forts.)

fyra månaderna, hade varje riksdagsman sina tio kronor om dagen. Nu, när riksdagen gång på gång drages ut utöver de fyra månaderna, är det ju klart, att när arvodet är till sitt slutbelopp begränsat, kommer det bestämda dagtraktamentet icke att svara mot en dag utan mot mera än en dag, och således blir vad man för varje dag har att lita till mindre än det egentliga dagtraktamentet. Därför hava också två av motionärerna varit inne på den tanken, att man utöver dagtraktamenten för fyra månader skulle göra ett tillägg, under beräkning av att riksdagen ändå icke slutar på egentligen avsedd tid. Utskottet har varit nog försiktigt att icke vilja följa dem på denna väg. Detta dels därför att man ogärna vill giva ett officiellt erkännande åt, att riksdagstiden behöves och måste vara längre än fyra månader — och jag tror, att det finns en allmän känsla av, att allt vad som står i mänsklig makt måste göras för att hålla riksdagstiden så kort som möjligt — men dels har också anledningen till att vi icke velat vara med på ett tilläggsbelopp varit den, att vi haft en känsla av att om man blott giver sig in på en sådan väg så blir det en mycket subjektiv sak att avväga, hur lång överskottstid man skall taga till. Det är en given fördel att så länge som möjligt hålla på den fasta utgångspunkt, som förut alltid funnits, nämligen ett visst belopp per dag men icke längre än fyra månader.

När man emellertid följer denna grundsats, blir praktiskt taget resultatet av utskottets förslag, att därest riksdagen förlänges, såsom nu sker, kommer icke i realiteten arvodet att utgå med 20 kronor om dagen. Tag det fall, som vi uppleva denna vår. Riksdagen kommer nu att sammanträda igen efter pingst, och jag motser för min del den nödvändigheten, att riksdagen icke kommer att hinna avsluta sitt arbete förr än, låt mig säga, tidigast omkring den 9 eller 10 juni. I så fall har man i alla händelser därutöver att räkna med de sista mera formella avslutningsärendena. Blir detta förhållandet, äro vi uppe i det närmaste i en månad utöver den ordinarie riksdagstiden. Räkna med en sådan riksdag på fem månader, räkna med att vi få ett arvode för hela riksdagen till det förhöjda beloppet 2,400 kronor, och herrarna skola genast finna, att då blir månadsarvodet icke 600 kronor, som man egentligen skulle hava, utan en femtedel av 2,400 kronor, d. v. s. 480 kronor. Detta fördelat på 30 dagar blir 16 kronor. Så lång som riksdagen nu blir, skulle alltså i realiteten ett totalarvode på 2,400 kr. icke motsvara mer än 16 kronor pr dag. En sådan förhöjning kan sannerligen icke sägas vara på något vis obillig. Den underskrider i hög grad vad som ansågs behöfligt, när den nya riksdagen kom till 1865.

Alltså: såvitt jag förstår, hava vi iakttagit den största måtta i denna föreslagna arvodesreglering. Jag tror, att vi kunna med lugn säga, att vi icke hava gått längre, än vad som var rent nödvändigt för att icke göra läget sådant att stora grupper inom samhället skola rent av förhindras att låta sig representeras i kammaren av de personer, som de vilja välja, på grund av omöjligheten för dessa personer att helt enkelt livnära sig på det nuvarande arvodet.

Hur ytterst allvarsam ställningen i detta avseende nu är, det

skall jag icke gå in på att närmare utveckla. Däröfver kan inhämtas åtskilligt av herr Kjelléns motion — och mycket mera se vi litet var för våra ögon. Envar, som har hjärta i bröstet, måste ändå erkänna att det är något orimligt och upprörande med verkningarna av det nuvarande arvodet. En kroppsarbetare, som lever av sina händers arbete och ingenting har av inkomst för sin familj hemma, när han far till riksdagen, eller en liten löntagare, som har så liten avlöning att ingenting eller högst oväsentligt blir öfver av hans lön, när han kommer hit — huru skall han kunna uppehålla sig själf här och sin familj i hemorten på de 1,200 kronorna? Det är alldeles i strid med hela andan i ett modernt representationsskick att stadga ett arvode, som ställer dessa kategorier av representanter i en så fullkomligt förtvivlad belägenhet.

*Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.
(Forts.)*

Jag har ansett mig, herr talman, böra på detta sätt angiva de skäl, som förenat konstitutionsutskottets olika riktningar om det beslut, som nu blivit förelagt riksdagen. Jag vill icke gå närmare in i de olika detaljerna just med hänsyn till den grannliga beskaffenheten av ärendet, men jag understryker än en gång, att när man kommit till denna ståndpunkt, har det verkligen skett därför, att man funnit sig icke kunna dröja längre. Man har kommit dit efter att också noga hava tänkt sig för, var gränsen bör sättas, och man har funnit sig icke kunna föreslå lägre belopp än de nu angivna, ifall det skall vara något bevänt med regleringen av arvodet och ifall vi icke skola få igen arvodesfrågan allt för snart, kanske redan om ett par år. Om detta förslag är enighet vunnen bland olika riktningar. Så gott som hela förstakammarhögern har enats med flertalet av utskottets medlemmar från denna kammare om förslaget. Även detta är för mig en borgen för att det icke på något vis kan anses vara olämpligt eller förhastat. Jag hoppas, herr talman, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Magnusson i Tumhult: Jag skall med nöje efterfölja den föregående ärade talarens uppmaning att icke polemisera i detta ämne, men då jag har den uppfattningen, att det är olämpligt och icke av behovet påkallat att nu med ens fördubbla riksdagsmännens arvode, tager jag mig friheten yrka bifall till min reservation på det sättet att i 12 § riksdagsordningen orden ett tusen två hundra riksdaler utbytas mot ett tusen fem hundra riksdaler och orden tio riksdaler mot tolv riksdaler, samt att i 23 § orden tio riksdaler utbytas mot tolv riksdaler. För min del tror jag, att detta är en lät vara anspråkslös, men dock i allt fall nöjaktig förhöjning av riksdagsmannarvudet i nuvarande tid.

Herr Larsson i Kroken: Herr talman, jag skall be att få omformulera det yrkande jag nyss framställde till likhet med vad herr Magnusson i Tumhult nu yrkat.

Herr Lithander: Jag måste erkänna, att det är en fråga

Ang. reglering
av riks-
dagsmännens
arvoden.
(Forts.)

av synnerligen grannliga natur, att riksdagen åt sig själv skall besluta en så avsevärd arvodesökning, som här är föreslagen. För min del har jag den uppfattningen, att riksdagsmannaskapet är ett förtroendeuppdrag och att man bör söka att i möjligaste mån bibehålla denna egenskap. Givet är emellertid, att ersättningen skall vara sådan, att icke den, som vill åtaga sig riksdagsmannauppdraget, skall behöva bliva ekonomiskt lidande därpå, och det tror jag även med nuvarande arvode icke behöver bliva fallet, om man verkligen vill rikta in sig härpå. Det är detta ändamål, som riksdagsarvodet skall fylla, men det är ingalunda avsett att täcka utgifter eller kostnader i övrigt, ty det må vara vars och ens egen sak.

Här är nu föreslaget att fördubbla arvodet, men i detta sammanhang har, såvitt jag kunnat finna, icke berörts den omständigheten, att här i alla fall under riksdagens lopp understundom förkomma mycket långa ledigheter, under vilka arvodet utgår, ehuru ledigheten tages för att sköta enskilda angelägenheter. Är det då rätt, att arvodet skall utgå i alla fall? Jag har den uppfattningen, att denna sak icke är utredd i samband med denna fråga. Där har icke heller berörts frågan om innehavande av kommittéuppdrag av olika slag samtidigt med riksdagsmannauppdraget. Det kan ju så vara, när riksdagsmannen blott har fått hittillsvarande riksdagsmannaarvode, men om man fördubblar arvodet på ena hållet och kanske även på det andra, då får man taga i övervägande, huruvida det kan vara rätt att samtidigt utöva båda dessa av staten ersatta uppdrag.

Jag får lov att säga, att jag tycker, att herr Larsson i Kroken hade en ofantligt bra motivering förra året och att hans ståndpunkt var tydlig och klar, när han yrkade, att arvodet skulle bibehållas vid 10 kronor om dagen. Beträffande motiveringen ber jag att få instämna med vad han sagt även i år. Men hans slutyrkande är nu ändrat. Han föreslår i år ett arvode av 12 kronor, därför att han icke anser det möjligt att komma ifrån en utökning av riksdagstiden med en månad extra. Där ligga alltså de 300 kronorna. Men jag tror, att det vore bättre, om vi försökte inrikta vårt arbete på att förrätta riksdagsmannarbetet på fyra månader. Om man vill begränsa debatterna och taga i håll med utskottsarbetet tidigare, så skulle det ovillkorligen gå, och då kommer det att verka i samma riktning som ett lägre arvode gör. nämligen att förebygga yrkespolitik. Det lider nämligen intet tvivel om att, ifall arvodet fördubblas och riksdagstiden förlänges, så blir det till slut inga andra eller åtminstone ett fåtal andra här i riksdagen än de som verkligen i större eller mindre grad äro yrkespolitici, och vi få väl vara överens om att detta icke är nyttigt och bra. Den vägen bör man icke gå på, utan representanter för det svenska folket inom olika verksamhetsområden böra hava tillfälle att kunna oförhindrat ägna någon tid åt ett riksdagsmannauppdrag. Men kommer riksdagen att vara utöver fyra månader, då, mina herrar, få ni mycket svårt att i längden få folk som utöva någon som helst annan verksamhet till att i någon följd förrätta riksdagsarbete.

Med den uppfattning jag har i denna fråga ber jag, herr talman, att få yrka avslag på förslaget.

Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.

(Forts.)

Med herr Lithander förenade sig herr *Pettersson* i Vråtsered.

Herr *Hallendorff*: Herr talman, mina herrar! Om jag deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, skulle jag hava kommit att reservera mig, men jag tror icke, att reservationen skulle hava utfallit i den riktning som herrarna till äventyrs torde vänta i detta ögonblick.

Som herrarna kanske sett, har jag jämte en annan medlem av kammaren väckt en motion i ämnet. Där hava vi förenat frågan om fördubbling av det nuvarande arvodet med frågan om en omändring av arbetsättet. Det låge för mig närmast att, som omständigheterna nu äro, helt kort och gott yrka avslag. Jag gör det icke, därför att jag dels anser, att det finnes reella skäl som tala för en förhöjning, och dels anser, att skall en förhöjning göras, då bör den göras så, att man kan sörja för att den så att säga tillvaratager riksdagens värdighet. Nämligen på det sätt, att en hel del redan existerande eller eventuellt ifrågasatta extra naturaförmåner, som man vill förena eller redan förenat med riksdagsmannakallet, med allt skäl kunna bortfalla. Jag anser, att det kan vara många skäl som tala för att exempelvis en riksdagsman skall hava möjlighet att i någon mån röra på sig och göra resor för att studera, men jag anser, att i så fall bör det vara arvodet själv, som möjliggör detta, och några extra förmåner skola icke beredas därutöver. Detsamma torde även gälla om åtskilligt annat i liknande väg, som jag kanske icke behöver här gå särskilt in på. Med hänsyn till detta motsätter jag mig icke det förslag till arvode, som här framlagts.

Men det är en annan sak som jag skulle velat reservera mig emot i detta betänkande. Det har sagts här förut, att detta är ett mycket grannlaga ärende, och vad jag nu kommer att röra vid, kanske betraktas som ännu mer grannlaga. Jag har emellertid för min del alltid haft den åsikten, att anser man, att en sak är verkligt nödvändig och berättigad, då får man också taga på sig obehaget, att folk kanske tycker, att man icke är tillräckligt grannlaga. Vad jag vill påpeka, är, att det förslag som framställts innebär ett principiellt brytande med den grundsats som förut gällt i riksdagsordningen, nämligen att arvodet skall vara lika för alla riksdagsmän. Man gör hittills icke skillnad mellan första och andra kammaren och icke mellan dem som äro bosatta inom riksdagsorten och utanför densamma. Här har man emellertid kommit med ett förslag, att de som bo inom riksdagsorten skola få lägre arvode än de som bo utanför. Jag skall medge, att det kan finnas åtskilliga skäl som tala för detta, men jag vill påpeka, att det strider mot den grundsats som tidigare har tillämpats, och som detta år, kanske just under hänvisning till riksdagsförhållan-

Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvodet.
(Forts.)

dena, tillämpats med avseende på landstingsmännen, då det bestämts, att de blivande arvoden för dem skola utgå efter samma måttstock för dem som bo inom och för dem som bo utom den ort där landstinget sammanträder. Jag kan icke neka till, att det synes mig vara ett egendomligt förhållande, att en person, som exempelvis har råd att hålla sig med en villa i Djursholm, anses icke bo i riksdagsorten och kommer därför att åtnjuta det högre arvodet, under det att en person som icke har råd till detta utan bor i Stockholm, endast får det lägre arvodet; att vidare den som av åtskilliga anledningar faktiskt hela året bor i Stockholm men har rättighet att vara mantalsskriven i landsbygden och således befinner sig i samma villkor som den som är skriven i Stockholm, likväl får åtnjuta det högre arvodet. Jag tycker, att detta är abnorma förhållanden, som jag förmenar, att utskottet icke tagit tillräckligt i övervägande. Under sådana omständigheter, då det är fråga om ett avsteg från en förut tillämpad grundsats, ett avsteg, som förr varit ifrågasatt, men då av riksdagen energiskt tillbakavisats, har jag för min del icke velat undandraga mig att taga till orda för att vi på denna punkt böra bibehålla den regel som varit. Skulle vi icke för en gångs skull i denna radikala reform kunna inblanda något mått av sund konservatism?

Det yrkande, som jag tillåter mig göra inskränker sig därtill, att i den föreslagna lydelsen av § 12 riksdagsordningen skulle utslutas de båda ställen som angiva skillnaden i arvodet, d. v. s. att de kursiverade orden på andra raden »som icke är bosatt på ort där riksdag hålles» skola strykas och att hela det nyinsatta andra stycket »ledamot av första kammaren» etc. också skall strykas. Någon förändring i övrigt behövs icke.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag med denna ändring.

Herr R ä f: Herr talman, mina herrar! Man har här från alla håll sagt, att denna sak är så obegripligt grannlaga. Jag kan icke förstå, varför den är så mycket mera grannlaga än andra saker. Om det varit fråga om vårt förhållande till utländska makter, då skulle jag kunnat förstå det, men här är en sak som endast berör svenska folket, och då det är något som hela svenska folket bör kunna sätta sig in i, så har jag för min del icke ansett det på något sätt grannlaga att upptaga den till diskussion. Jag kan försäkra herrarna, att om jag stode på motsatta sidan så skulle jag med samma energi försvara den åsikten. Hade det varit före denna kristid eller sedan denna kristid var över, skulle jag lika fritt säga ut, att jag vore med om en löneförhöjning. Men jag skulle icke gått med på en löneförhöjning upp till 2,400 kronor, utan jag skulle stannat ungefär vid den förhöjning som är föreslagen av herr Magnusson. Men under nuvarande kristider, då hungern står över landet, skall ingen försöka att söndra detta förhållande från den sak som vi nu stå i begrepp att besluta om. Vi måste se denna sak med förhållandena ute i landet som bakgrund, och jag för min del anser, att det ingalunda

vore något fördelaktigt exempel för landet, som vi gäve, om vi ansåge oss icke kunna reda oss utan en fördubbling av arvodet, då folket ute i landet lider brist.

*Ang. reglering
av riks-
dagsmännens
arvoden.
(Forts.)*

Vad beträffar för övrigt vad som sagts, att det är olidligt för riksdagsmännen under nuvarande förhållanden, så protesterar jag bestämt mot detta. Jag har suttit i riksdagen i många år och ännu icke funnit det olidligt att uppehålla mig i Stockholm. Jag har under de senare åren bott på hotell och skulle kunna inbjuda vem som helst av herrarna på mitt hotellrum. Det är nog så propert och försett med tillräckliga bekvämligheter. Jag har också bott på Charing-crosshotellet i London. Visserligen är det en stor skillnad mellan de två hotellen, men jag anser också, att det icke är alldeles nödvändigt, att en riksdagsman bor på de finaste hotellen, utan man får väl vara så god att rätta munnen efter matsäcken. Herrarna kunna för resten döma om resultatet, när herrarna se min kroppshydd. Jag skulle vilja giva herrarna det rådet som Paulus ger, då han säger om sig själv: »Jag har lärt att vara hög, men kan också vara låg.» Jag tror, att det vore fördelaktigt för både oss och många andra att under nuvarande svåra förhållanden försöka att tillämpa en sådan lärdom. Jag har emellertid kunnat uppehålla mig mycket bra här i Stockholm och även kunnat utbetala en 4 å 5 månaders dränglön och lön åt en drängpojke för motsvarande tid, och jag tror, att om jag gått hemma i arbete, så hade jag icke kunnat utföra mera arbete, än dessa båda personer utfört. Vidare vill jag erinra om, att vi vistas icke i riksdagen under tolv månader utan i fyra eller fyra och en halv vinter- och vårmånader, och då är icke arbetskraften på landet så dyr som under sommartiden. Vad jag talat om, är sant i nuvarande ögonblick.

Man har vidare sagt, att det icke är mat vi behöva. Visst är det mat vi behöva, vi riksdagsmän såväl som andra människor. Och mat kunna vi väl icke få utan pengar, men då vi hava tillräckligt med pengar, behöva vi icke mera pengar.

Så säger man, att detta arvode bestämdes år 1866, och man satte då arvodet så lågt, att man icke kan reda sig på det nu. Men man hoppar över den omständigheten, att 1869 års män ansågo detta arvode så högt, att det borde prutas ned till 6 kronor. De kalkyler, som man stödde sig på återfinnas i herr Kjelléns motion, så att var och en kan göra en jämförelse. Räckte 6 kronor år 1869, så anser jag, att även om man tager hänsyn till penningvärdet i nuvarande stund 10 kronor skulle kunna räcka år 1917, i synnerhet under de omständigheter under vilka landet nu befinner sig.

Vidare säger man, att riksdagstiden är så lång nu. Den saken togs också upp för några år sedan, men då ville man icke vara med på en förhöjning, ehuru tiderna då icke voro så allvarliga som nu. År 1913 skulle jag hava gått med på arvoden för den extra tid vi verkligen få ligga här. Men med avseende på den omständigheten, att riksdagen varar så länge, vill jag dock påpeka, att om man tager den sammanlagda tiden för riksdagarna under åren 1867 till 1916 och dividerar den med antalet riksdagar, så skall man finna,

Ang. reglering
av riksdags-
männens
arvod. (Forts.)

att riksdagstiden i genomsnitt icke överstigit de fyra månaderna med mer än $6\frac{1}{2}$ dagar. På senare tid har det varit svårare, — det erkänner jag — men i genomsnitt blir det som jag sagt.

Nu säger man, att ifall man står kvar på den ståndpunkt som jag, har man icke något hjärta i bröstet. Jo, jag känner, att jag har ett hjärta i mitt bröst. Men saken är den att somliga hjärtan öppna sig mera åt det ena hållet och andra mera åt ett annat håll, men vi skola därör icke förneka för varandra att vi äga hjärtan. Under andra förhållanden skulle nog mitt hjärta öppna sig för mina riksdagskamrater, men under nuvarande förhållanden öppnar sig mitt hjärta mera åt annat håll — åt vårt folk ute i våra bygder. Och därför ser jag på deras bästa. Jag vill också säga herrarna, att jag vill se efter huru många av kammarens ledamöter det är, som komma att rösta för det ena och för det andra, varför jag kommer att begära votering i saken.

Herr H a l l é n: Herr talman! Denna debatt ser ut att bli betydligt längre än man hoppats, och herr Räf har på sedvanligt sätt gjort sitt till för att föra den in på alla möjliga områden. Vi fingo ju här en beskrivning på herr Räfs hotellrum med dess bekvämligheter, och det var nog rent av bara en tillfällighet, att debatten icke förirrade sig längre in på detta område.

Jag skall gent emot herr Hallendorffs yttrande be att få framhålla att, när utskottet gjort denna skillnad mellan i huvudstaden bosatta och dem som bo utanför, anser utskottet, att det står på en riktig utgångspunkt. Det äro vi också ense om med motionärerna från olika partier. I den ena av dessa motioner, som vi haft att behandla, göres skillnad mellan stockholmare och icke stockholmare med 20 kr. för de förra och 15 kr. för de senare och i herr Kjelléns motion är skillnaden 15 kr. för stockholmare och 10 kr. för icke stockholmare, och någon motivering behövs väl knappast andragas härför. Vi skola komma ihåg, att de, som bo, där riksdagen håller till, ha fortfarande sina hem och åtskilliga kunna också bekläda de befattningar, de ha, så att för dem är det icke någon nämnvärd rubbning i deras ekonomiska och därmed jämförliga förhållanden. Detta borde vara ett tillräckligt skäl för att fasthålla den åtskillnad mellan huvudstadens representanter och de övriga, som utskottet kommit till.

Så hörde vi, att herr Räf i sitt första anförande talade om att denna exceptionella dyrtid och därav vållade svårigheter skulle göra honom särskilt betänksam för att reformera, och han talade om att man här icke kan veta, hur det blir. Det kan rent av bli svår nattfrost, — herr Räf syftade väl på järnnätterna i juni — det kan gå illa med rågen. Javisst man kan fortsätta och säga att potatisblastern kan förfrysa framåt midsommartiden och det kan komma ohyra i kålrötterna och det kan bli dålig inbärgad höstskörd o. s. v. Herr Räf talade icke bara om alla dessa många invändningar utan han framhöll också, hurusom det finns folk, som rent av gå ute på åkrarna och tillskansa sig av andras förråd på grund av den ohyggliga livsmedelsbristen. Herr Räf säger, att eländet kanske rent av kunde

växa, samt undrar, om representanterna då kunna med gott samvete rösta på högre arvoden åt sig, som de kanske få del av vid en tidpunkt, då denna nöd liksom kulminerar. Först och främst får jag säga, att herr Räf totalt underkänt en auktoritet, som han annars brukar hysa stor respekt för, och det är landets statsminister, som här i kammaren för någon tid sedan gav en sådan skildring av våra livsmedelsförhållanden, att det icke skulle ske någon ytterligare kulminering av livsmedelsbekymren. Därmed må det vara hur som helst, men herr Räf glömmer fullständigt den ena parten, nämligen riksdagen själv. Han tycks icke förstå att, om också matbekymren äro tryckande och kanske bli än mer tryckande i vida lager, detta icke är ett skäl för att bibehålla ett riksdagsproletariat. Huru kan man sammanställa något sådant? Om det visar sig inom olika partier, att det finns en hel del representanter, som dragas med hart när oöverkomliga svårigheter, skall man då ännu ytterligare för dem till ett följande år skärpa svårigheterna att kunna ens taga mot ett mandat? Följden skulle naturligtvis bli, att denna dyrtid, som växer, komme att härja även inom folkets representanter, men det är ett perspektiv, som kanske icke har den allra ringaste inverkan på herr Räf.

Vi hörde också en mild röst från landet i en annan riktning, från Västergötland. Den rösten respektera vi allesammans, om vi också tycka, att den påminner åtskilligt om svunna tider. Jag skall bara, eftersom herr Larsson i Kroken kommit in på den frågan, samt man kan lätt tänka sig, huru folk, som icke äro inne i saken, möjligtvis skulle taga upp den, inför honom och möjligen liktänkande, om det finnes sådana här i kammaren, säga, att det är dock icke bara fråga om att skaffa ett arvode, som bestrider det rent materiella uppehållet för riksdagsmännen under fyra månader. Herr Larsson i Kroken borde väl, ifall han annars är fullt inne i det komplicerade arbete och de uppgifter, som föreligga en nutida representant, förstå, att t. o. m. själva riksdagsarbetet undergått någon förändring från representationsskicket genomförande, i det man numera ställer mycket större krav på riksdagsmännen. Jag undrar, om herr Larsson i Kroken t. ex. tänker så mycket på att han behöver komma upp en åtta å fjorton dagar före riksdagens början eller rent av ligga kvar lika lång tid efteråt för att bedriva studier på det ena eller andra hållet eller om han tänkt på de många uppoffringar av ekonomisk art, som bestå i anskaffande av litteratur, studieresor och inhämtande av utredningsmaterial för varjehanda ändamål, som icke kom i fråga för femtio å sextio år sedan. Detta har givit åt riksdagsarbetet ett både mera komplicerat och krävande innehåll, som gör, att det är alldeles felaktigt att resonera så kortsynt i denna fråga och säga: räcka pengarna till dagligt uppehälle under de och de månaderna, så är det nog.

I detta sammanhang skall jag tillåta mig att säga några ord till en annan av utskottets ledamöter, nämligen herr Magnusson i Tumbult, som tycks vara lika främmande för dessa synpunkter som herr Larsson i Kroken, när han kommer med ett förslag, som jag skulle vilja, om herr talmannen tillåter det, karakterisera såsom en

*Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.
(Forts.)*

Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvodet.
(Forts.)

jag hoppas alldeles oavsiktlig förolämpning mot kammaren. Detta förslag att bjuda riksdagsmännen en ökning i arvudet med 2 kr. för dag, vittnar också om att denna representant i utskottet tycks vara alldeles främmande för de synpunkter, som här anförts om att det icke bara är fråga om att kunna nödortvigt bestrida de rent materiella omkostnaderna under nätt och jämt fyra månader. Vi måste såsom folkets representanter protestera mot att lägga in ett sådant begrepp i de uppgifter, som äro oss förelagda. De äro av betydligt mera växande och svällande natur, och då kommer detta tarvliga förslag som emanerar från herr Magnusson i Tumhult, i en bedrövlig belysning.

Jag skulle också vilja säga något till en representant på Göteborgsbänken, grosshandlaren Lithander. Då herr Kjellén ibland talar om bokhållarsynpunkter kanske det för min ringa persons vidkommande icke skulle vara ur vägen att tala om groshandelssynpunkter, och det får verkligen herr Lithander ursäkta, att jag använt det uttrycket — då han t. ex. talar om att detta är en viss risk, ty man har ju ferier rätt som det är och då draga alla ändå sin avlöning. Och det kanske icke gör så mycket med den avlöning, vi nu ha, men skulle den bli fördubblad, skulle det bli en ganska betydlig historia. Då kanske det bleve för mycket. Men han skulle kanske tänka på att det finns en hel del representanter för vilka dessa ferier på, låt oss säga åtta dagar, icke betyda någon ekonomisk lättnad. Ty det finns verkligen representanter åtminstone i denna kammare, — icke så få för resten — som på grund av att de icke ha någon regelbunden fast anställning utan skola leva av sitt kroppsarbete, icke uppbära någon avlöning eller ha någon annan förtjänst under riksdagstiden i sin hemort. Att komma hem på åtta dagar för att ögoblickligen bli insatta i ett arbete, som ger dem en full ersättning för vad de annars skulle förlora, är icke möjligt och det kan man icke åstadkomma på åtta dagar utan det är med ett krävande arbete ofta alldeles omöjligt. Det finns kanske annat folk, som rör sig i andra kretsar, för vilka icke bara åtta dagar utan en dag, kanske rent av en enda timme, kan ge dem möjlighet att kunna draga in en dräglig dagsinkomst och åtskilligt mer, men vi få komma ihåg de många, som icke på så kort tid kunna hinna komma in i sina vanliga normala arbetsgångor.

Sedan var det också en synpunkt, som herr Lithander framförde, och om vilken jag tyckte, att om den först vittnade om okunnighet om de förhållanden, i vilka många riksdagsmän leva, vittnade den också ur andra synpunkter om bristande kännedom om åtskilliga av de förhållanden, i vilka riksdagen lever, och det ännu mer komprometterande. Herr Lithander framhöll nämligen, att riksdagstiden började svälla ut så mycket. Det kunde talas mindre. Ja, detta är ett känt argument. Jag vill icke riva upp några partimotsättningar i denna fråga, ty det bör undvikas, men kanske jag kan antyda, att litet var av oss drager sig nog till minnes, från vilket håll allt detta har kommit: vi skola ha litet kortare debatter. Det har nästan alltid kommit från ett och samma håll. Men när han talar om att man med god vilja och icke så långa debatter och icke så långa agitatoriska

tal som här förekomma skulle kunna klara upp detta arbete på fyra månader, såsom grundlagen tänkt sig, vill jag bara nämna att, när vi behandlade frågan om riksdagsarbetets omläggning och det särskilt ifrån det parti, jag har äran tillhöra, framfördes tanken på en höst- och en vårsession, märktes, att det fanns på åtskilliga håll i kammaren motståndare till ett sådant projekt och det tyckes nästan se ut, som om man skulle resignera inför detta förhållande att för en ganska lång tid framåt ha den tid, som blivit fastställd från den 10 januari. Under sådana förhållanden måste man räkna med att då ett lagstiftningsarbete sväller ut och blir mer komplicerat, finns det icke någon fysisk möjlighet att begränsa arbetstiden till fyra månader. Det säga alla sakkunniga på detta område, vilket parti de än må tillhöra. Och då lancerar herr Lithander i stället en sådan djärv sats som att man med korta debatter och andra små praktiska reformer skulle kunna åstadkomma en riksdagssession på fyra månader. Jag säger ännu en gång, att detta vittnar om bristande kännedom om den utveckling, som på grund av förhållandena i samhället också kommit att prägla riksdagsarbetet. Det hälsas icke med glädje utan det är ett oundvikligt ont och då få vi också inrätta oss efter det. Därför blir det förslag, som herr Lithander kommit med, icke annat än ett otillräckligt palliativ.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr R u n e: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, men jag blev uppkallad av en ärad talare på Göteborgsbanken. Han yttrade ordagrant följande: »Så som saken ställer sig för mig, anser jag icke någon ökning av arvodet behöfvig», och det tror jag nog, att det är på det sättet för honom. Men, mina herrar, det går väl inte att se saken så trångt, att man ser på hur den ställer sig för en själv, utan man får väl också se, hur den ställer sig för andra och hur den torde ställa sig i allmänhet för de representanter svenska folket skickat hit. Talaren yttrade vidare, att allt skulle gå bra ihop, bara man inskränkte sig — jag tror åtminstone, att meningen var det — till det nödvändigaste, och behövde man något mera, fick man naturligtvis bekosta det själv. Så fattade jag hans mening. Jag vill då säga, — och den synpunkten kanske har blivit litet förbisedd i debatten — att, som herrarna veta, finns det många kategorier av medborgare, som icke utan kostnader kunna lämna sina hem för att fullgöra sitt riksdagsuppdrag. Jag vet inte, om det är fallet med talaren på Göteborgsbanken, men det är helt visst fallet exempelvis med en del ämbets- och tjänstemän, som bli valda till riksdagsmän. De äro ju skyldiga att bli riksdagsmän, så att man kan ju inte säga, att det är något orätt eller onödigt de göra, när de resa hit upp, men många av dem få kanske avstå av sina löneinkomster lika mycket och mer, än de få i arvode, eller i annat fall få de betala vikarier, som taga nästan hela arvodet. Hur vill den ärade talaren på Göteborgsbanken, att dessa människor skola leva här i Stockholm, för att det under sådana förhållanden skall gå ihop. Och

Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.
(Forts.)

Ang. reglering
av riksdags-
männens
arvoden.
(Forts.)

detta gäller icke bara personer i denna ställning Jag tar för givet, att även arbetarrepresentanter och i synnerhet lantmännen behöva någon hemma, som sköter deras göromål. En lantman sköter ju sin gård själv, när han är hemma, men kan han icke vara hemma, får han skaffa någon annan, som gör det, och därför gör han ganska stora förluster genom att åtaga sig sådant uppdrag. Jag vill för övrigt påpeka, att detta arvode i flera fall inte bara skall användas till vederbörandes uppehälle här i Stockholm, utan det måste ofta räcka till åt andra också.

Det synes mig för övrigt märkvärdigt, att man kan betrakta detta såsom en löneförhöjning, vilken som helst, för en riksdagsman. Det är dock allmänt känt, att penningvärdet i synnerhet under de sista tre åren har fallit så, att ingen kan påstå, att icke i detta fall de 20 kronor, som nu föreslagits, faktiskt betyda mindre än 10 kronor betydde 1866, och, mina herrar, penningen är ju i alla fall bara en värdemätare. Den har ju icke ett absolut värde. Under sådana förhållanden finner jag, att det är ett mycket egendomligt resonemang att anse det obefogat, att arvodet höjes såsom utskottet föreslagit.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Beckman: Då jag i utskottet varit med på den sida som tillstyrkt ifrågavarande förslag skall jag be att få yttra några ord, särskilt för att det icke må framstå såsom något slags faktum, att det från det parti jag tillhör icke funnits någon inom denna kammare, som stått på den sida som utskottet företräder. Jag anser det nämligen vara ställt utom allt tvivel, att riksdagsmannarvode måste höjas, och jag kan för min del icke dela den åsikten, att det är tillräckligt i den form det nu har. Det kan hända, att det räcker för en och annan, men för det övervägande stora flertalet är det helt enkelt omöjligt att få det att räcka till. Med denna uppfattning sålunda som utgångspunkt gällde det att bestämma sig för beloppets storlek. Om den saken var det åtskilligt resonemang, som varierade — såsom vi sett — från det förslag, som framkommit från herr Magnusson i Tumhult, om 12 kronor till det förslag, som framställt av herr Rydén, om 25 kronor. Jag erkänner villigt, att man här kan ha olika meningar om vilket som kan vara riktigt och lämpligt. Det fanns en rätt stark mening för att stanna vid 1,800 kronor, d. v. s. att höja arvodet med 50 %, men om det förslaget drivits hårt från det håll, där det först framkom, hade sannolikt utskotts- betänkandet icke kunnat förete den något så när fullständiga enighet som det nu har fått, ty man måste ju betänka, att med den allmer vanliga förlängningen av riksdagarna hade ett sådant arvode på sammanlagt 1,800 kronor kanske ställt sig något för ogynnsamt. Vad som emellertid kom mig att ställa mig på den punkt, där utskottets majoritet stannade, var en synpunkt, som jag för min del icke hört omnämnas i debatten ännu och som jag därför vill draga fram, nämligen den, att när man skall till att vidtaga en så pass utomordentlig åtgärd som att förhöja ett riksdagsmannarvode, bör man enligt min mening taga till detta på en gång så litet att icke frågan

om en höjning efter en ganska kort tid ånyo måste tagas upp. Skulle man nu höja det arvode vi nu ha haft i 50 år endast till 1,800 kronor, är jag rädd för att man inom ganska kort tidrymd måste taga upp frågan om förhöjning igen till behandling, och det anser jag icke vore lämpligt i en fråga som denna.

Det var på denna grund jag gick med på det förslag utskottet kommit till, och jag anser, att denna grund är så stark, att jag velat här särskilt framhålla densamma. Jag ber sålunda att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Gränebo: Blott några ord! Det riksdagsman-
naarvode som för närvarande utgår är otvivelaktigt för lågt, isynnerhet för personer, som äro i den ekonomiska situation, att de, om de åtaga sig riksdagsmannauppgiften, därigenom lida en mycket svår ekonomisk förlust och vilkas familjer härigenom kanske komma till nödgränsen. Men å andra sidan är ju, såsom det här har framhållits, detta en mycket ömtålig och grannliga fråga. Arvodet bör ju icke höjas så, att det uppmuntrar till yrkespolitik. Att nu höja arvodet från 1,200 kronor till 2,400 kronor innebär ju en fördubbling av detsamma, och detta synes mig väl högt tilltaget och kommer säkerligen att ibland en hel del av vårt folk att betraktas så. Jag skall därför, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till utskottets förslag med den ändringen i 12 §, att orden »tjugo riksdaler» måtte utbytas mot »femton riksdaler», så att lydelsen av 12 § i denna del skulle bli: »i dagtraktamente under lagtima riksdag femton riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt ett-tusen åtta hundra riksdaler», samt med den ändringen, att den föreslagna lydelsen av samma paragrafs andra stycke utbytes emot: »Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort, där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente tio riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt ett-tusen två hundra riksdaler.»

Herr Hildebrand: Som medlemmarna av kammaren redan hört, äro meningarna inom det parti jag har äran tillhöra ganska delade i denna fråga, och under sådana förhållanden har jag endast helt kort velat angiva, vilken uppfattning jag har och hur jag därför kommer att ställa mig vid avgörandet.

Enligt min mening måste det anses konstaterat, att det nuvarande riksdagsmannaarvodet icke är tillräckligt för en del medlemmar av kamrarna, särskilt utav denna kammare. Om man tänker på, att vissa kammarens ledamöter under den tid de vistas vid riksdagen gå förlustiga all vanlig arbetsinkomst i hemorten, där de i många fall ha familj att underhålla, och att således en ledamot av endera kammaren dels har att på det nuvarande arvodet själv draga sig fram i Stockholm och dels att även skicka hem något belopp till familjens underhåll, torde det stå ganska klart, att tio kronor om dagen under en viss tid icke är tillräckligt. Jag

*Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.
(Forts.)*

Ang. reglering
av riksdagsmännens
arvoden.
(Forts.)

tror således, att någonting måste göras, och jag vill genast säga, att det synes mig, att en höjning till tjugru kronor icke är för hög. Men, jag vill återkomma till att någonting måste göras. Man har enligt min mening då endast två vägar att välja emellan. Den ena vägen är att icke höja det nuvarande arvodet utan att varje parti tar hand om sina medlemmar och efter insamling av behöfliga medel lämnar tillskott till de partimedlemmar, som icke kunna ordentligt draga sig fram på nuvarande arvode. Den andra vägen är den som utskottet nu förordat, att det fastställes ett högre arvode, som staten betalar till ledamöterna av riksdagen. Jag skulle vilja säga, att av dessa två vägar är den senare vägen alldeles bestämt att föredraga. Med den förra vägen, att det inom ett parti skall samlas ihop medel för att lämnas till dem, som därav äro i behov, följer för det första, att det göres en viss skillnad mellan olika medlemmar, att således partiet och dess ledning skaffar pengar till en del av partiets medlemmar, som naturligtvis icke komma andra medlemmar till godo. Då skulle någon gräns dragas. Det skall prövas i varje fall, vem som skall ha det där tillskottet ur partikassan eller det där tillskottet från inom partiet insamlade medel och vem som inte skall ha det. Man klagar i vår tid mycket över att partibanden åtdragits, att den enskildes rätt gentemot partiet för mycket minskats, och jag skulle som min uppfattning vilja säga, att vill man verkligen på ett oskäligt sätt stärka partibanden, skall man gå ända därhän att göra vissa enskilda medlemmar även ekonomiskt beroende av partiledningen och av tillskott från de pengar varöver partiledningen förfogar. Jag anser, att en sådan utveckling vore synnerligen skadlig ur samhällets och statens synpunkt och att det just för att komma ifrån en sådan utveckling är mycket riktigare, att staten betalar högre arvoden till riksdagsmännen, även om denna höjning kommer en del riksdagsmän till godo, som icke direkt därav äro i behov. Jag anser således, att det är ett verkligt statsintresse för närvarande, att riksdagsmännens arvoden höjas, och det är detta, som jag med dessa få ord velat ge till känna.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen till en början propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan. *Ang. reglering av riksdagsmännens arvoden.*

Omröstningen utföll med 149 ja mot 35 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

(Forts.)

Vidare gav herr talmannen särskilt beträffande vart och ett av de yrkanden, som under överläggningen framställdes dels av herr Magnusson i Tumhult, dels ock av herr Hallendorff propositioner först på bifall till det gjorda yrkandet samt vidare på avslag å samma yrkande; och avsåg kammaren såväl herr Magnussons i Tumhult som herr Hallendorffs berörda yrkande.

Slutligen framställde herr talmannen i avseende å det av herr Nilsson i Gränebo gjorda yrkandet propositioner dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Nilsson i Gränebo begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag till ändrad lydelse av 12 och 23 §§ riksdagsordningen, som under överläggningen angående konstitutionsutskottets föreliggande utlåtande nr 18 framställdes av herr Nilsson i Gränebo, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antagit berörda förslag.

Voteringen utvisade 132 ja mot 51 nej, vid vilken utgång kammaren således avslagit det av herr Nilsson i Gränebo under överläggningen framställda yrkandet.

§ 9.

Härefter föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälligt lönetillägg åt skogsvaktarna vid universitetet i Uppsala m. m.;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till täckande av brist i staten för förskolan för blindas i Växjö;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid marinen tillhörande undervisningsanstalter samt navigationsskolorna jämte en i ämnet väckt motion;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitals underhåll;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omkostnader för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till läkarundersökning av sjöfolk;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av anslaget till kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för statsverkets räkning av fastigheterna nr 13 och 14 i kvarteret Norrtälje i Stockholm; och

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda kommuner.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 10.

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

Till avgörande förelåg härpå statsutskottets utlåtande, nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anvisande av medel till täckande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

I en till riksdagen avlåten, den 16 april 1917 dagtecknad proposition, nr 244, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till täckande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet år 1917 i riksstaten för år 1918 under fjärde huvudtiteln uppföra å extra stat ett förslagsanslag högst 48,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år från anslaget disponera erforderliga medel.

Vidare hade Kungl. Maj:t i en samma dag dagtecknad, till riksdagen avlåten proposition, nr 245, vilken jämväl överlämnats till förberedande behandling av statsutskottet, under återopande av propositionen bilagt utdrag av stadsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till täckande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet år 1917 i riksstaten för år 1918 under femte huvudtiteln uppföra å extra stat ett förslagsanslag högst 14,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år från anslaget disponera erforderliga medel.

Uti föreliggande utlåtande hemställde utskottet under *punkten I. Egentliga neutralitetskostnader*, att riksdagen måtte

1:o a) till täckande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst,

17,975,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år från anslaget disponera erforderliga medel;

b) besluta, att nämnda belopp, 17,975,000 kronor, tillika med den del av det utav riksdagen förut för samma ändamål beviljade förslagsanslaget, högst, 10,000,000 kronor, som belöpte å lantförsvaret, eller 7,000,000 kronor, måtte såsom ett gemensamt förslagsanslag, högst, 24,975,000 kronor uppföras under fjärde huvudtiteln å extra stat för år 1918;

2:o a) till täckande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst, 8,600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år från anslaget disponera erforderliga medel;

b) besluta, att sistnämnda belopp, 8,600,000 kronor tillika med den del av det utav riksdagen förut för samma ändamål beviljade förslagsanslaget, högst, 10,000,000 kronor, som belöpte å sjöförsvaret, eller 3,000,000 kronor, måtte såsom ett gemensamt förslagsanslag, högst, 11,600,000 kronor uppföras under femte huvudtiteln å extra stat för år 1918;

c) till bestridande av kostnader för förstärkning av visst förråd under femte huvudtiteln å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst, 900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år från anslaget disponera erforderliga medel.

Sedan punkten föredragits, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr Bengtsson i Göteborg, som yttrade: Herr talman! Vid Sveriges socialdemokratiska arbetarpartis kongress innevarande år yttrade herr Branting bl. a. följande: »De krav, som nyss ställts om avslag på all mobilisering och bevakning, kunna endast förhjälpa herr Hammarskjöld till erhållande av äskade 30 miljoner, då gruppen tänkt söka hålla kostnaderna nere vid 10 miljoner kronor.» Utav detta utlåtande får man bekräftelse på vad dylika uttalanden kunna ha för betydelse. Här har ett utskott enhälligt tillstyrkt ett anslag av 63 milj. kr. till neutralitetskostnader, och det är naturligtvis endast ett led i de Hammarskjöldska militära kraven; detta är troligen den sista efterbörden därtill, antager jag. Man ser, som sagt, vad dylika uttalanden kunna ha för betydelse, man ser t. ex., vad Kisatelegrammet hade för betydelse, och hur de verkat på en sådan regering som den Hammarskjöldska. Aptiten blir inför dylikt ofantligt stor. Man bör sannerligen inte uppmuntra en sådan regering som den Hammarskjöldska, såsom t. ex. herr Branting behagade göra, då det var fråga om den nya härordningen år 1914. Då yttrade herr Branting, som uppmanade liberalerna att komma överens med högern i militärfrågan, bland annat att »det nu vore för landet nyttigast, med hänsyn till intrycket utåt, om de båda borgerliga partierna, vilkas rustningsprogram ligga varandra så pass nära, utformade som de båda ju äro från Karlskronatalets grundstomme, gjorde upp sina mellan-

Ang. konstna-
derna för
tryggande av
rikets neutra-
litet år 1917.

(Forts.)

havanden och samlades med ömsesidiga eftergifter på en enande linje. Dit ha ju de liberala hela tiden strävat, långt innan det nya allt överskuggande skälet för denna uppgörelse förelåg. Då fanns skäl till skarp kritik mot den glidningen; nu skall hela folket förstå, att det tillkommit vad man i processer kallar 'ett nytt faktum', och det ett sådant av allt behärskande art.» Ja, det är, som jag förut sagt, egendomligt, att man kan göra sådana uttalanden till förmån för en regering som den Hammarskjöldska. Och liknande uttalanden, som ha gjorts så många gånger vid behandling av dylika frågor, finna vi även i detta utskottsutlåtande. Man ger i detta utskottsutlåtande på hand, som man gjort förut. Man säger: »därest icke på grund av särskilda omständigheter sådant skulle krävas för rikets säkerhet» o. s. v. Man är således villig att ytterligare bevilja medel för neutralitetsvakten, om det kräves! Nu slår man in på den trehundra miljonen till dessa neutralitetskostnader — ty man är ju över 200 miljoner kronor — och det just i dessa tider, då man behöver medel till andra, nyttiga ändamål för avhjälpande av den nöd, som råder i landet. Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på det föreliggande utskottsutlåtandet.

Vidare anförde

Herr Höglund i Stockholm: Då jag nu går att i anslutning till herr Bengtsson i Göteborg yrka avslag på statsutskottets föreliggande förslag, torde då måhända vara onödigt, att jag här återupprepar den principiella motivering, som ligger till grund för ett sådant yrkande, en motivering, som förut från vårt håll blivit framställd vid de tillfällen, då liknande förslag förelegat till kammarens behandling. Den motiveringen torde vara känd både inom och utom denna kammare. Jag skulle emellertid vid detta tillfälle vilja ifrågasätta, om icke även de av kammarens ledamöter, som principiellt anse en mobilisering eller en neutralitetsvakt hava varit och vara nödvändig under världskriget, skulle i den nu föreliggande situationen dock anse starka skäl tala för att vidtaga en avmobilisering, starka skäl både av yttre och inre art. Man måste fråga sig, om vi verkligen ha råd till att fortfarande upprätthålla denna för vårt land så oerhört betungande neutralitetsvakt. Är det verkligen nödvändigt även ur rent militär synpunkt, det skulle jag vilja fråga även herr krigsministern, vid en tidpunkt, då världskriget nästan håller på att självdo av utmattning, vid en tidpunkt, då det är absolut otänkbart, att vårt land skulle kunna med eller mot sin vilja kastas ut i kriget utan att det vore liktydigt med ögonblickligt självmord, vid en tidpunkt, då för det tredje man måste säga, att krigsfaran aldrig varit mindre än just nu för vårt lands vidkommande? Jag tycker, att under dessa förhållanden skulle det vara naturligt, om utskottet strävat efter att nedbringa neutralitetskostnaderna åtminstone till ett minimum, men vad finner man i stället? Jo, i stället för de tio miljoner kronor, som beviljades under februari och som man då åtmin-

stone gav sken av från visst håll, att det skulle bli det hela i stället för de 30 miljoner kronor, som regeringen den gången begärde, men som man från vänsterhåll avsåg, har man kommit upp till en summa av 63 miljoner kronor, en summa som överstiger vad både 1914, 1915 och 1916 beviljats för detta ändamål. I stället för några försök från vänsterhåll till att nedbringa neutralitetskostnaderna under föreliggande år finner man, att vänstern ingått med högern i utskottet en mycket rörande nationell samling omkring Kungl. Maj:ts krav åtminstone i huvudsak.

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.
(Forts.)

Jag skulle vilja fråga just herr Bernhard Eriksson, som nu begärde ordet, hur en sådan ståndpunkt harmonierar med det principuttalande, han själv gjorde i kammaren den 24 februari, då frågan var före. Då yttrade herr Bernhard Eriksson följande: »Den socialdemokratiska gruppen, åtminstone dess stora majoritet, vill icke vara med om att vägra regeringen alla medel för neutralitetsvakten. Men vi anse för vår del, att icke andra bördor skola därför påläggas Sveriges folk än de oundgängligen nödvändiga. Vi ha alltså icke kunnat följa de röster, som faktiskt finnas i vårt land, och som anse, att inga medel böra ställas till förfogande för neutralitetsvakten. Vi ha icke följt de stämmorna. Vi tro, att det är i överensstämmelse med folkets önskemål och allmänna uppfattning, att medel ställas till regeringens förfogande, så att vissa skyddstrupper kunna finnas till hands, och särskilt gäller detta flottan. Men vi vilja bestämt hävda, att dessa utgifter och dessa bördor, som läggas på folket, måste göras så små som möjligt, och därvidlag mena vi, att det brister från regeringens sida. Efter vårt sätt att se ha bördorna varit för tryckande, utgifterna för stora, och vi ha velat vid alla tillfällen, då det varit oss möjligt, inlägga en protest häremot.»

Nu protesterar herr Bernhard Eriksson, och hans protest består i att bevilja *en högre summa än någonsin förut beviljats till neutralitetsutgifter*, och när han här uttalat, att mobiliseringen borde inskränka sig åtminstone i det väsentliga till *flottan*, så konstaterar man, att det är blott en tredjedel av de ifrågasatta utgifterna, som skola gå till flottan, under det att två tredjedelar skola gå till arméns mobilisering. Jag är övertygad om och jag har anledning antaga, att många, många ibland de folkklasser, som herr Bernhard Eriksson och hans parti representera, komma att med djup besvikelse och stort missnöje erfarva den ståndpunkt, han här har intagit.

Det är visserligen sant, att det säges i utskottets betänkande, att en »avsevärd inskränkning» skulle ha skett i fråga om inkallelse till neutralitetsvakten till lands, men vi få icke veta — förmodligen är det hemligheter, även om de uppenbarats i utskottet — i vilken utsträckning denna begränsning faktiskt skett. Men att döma av de kostnader, man beräknar för den fortsatta mobiliseringen, måste den ha varit ganska minimal, och man finner vidare i utskottets betänkande följande mycket betecknande motivering: »Utskottet anser sig emellertid icke kunna underlåta att framhålla angelägenheten därav, att det noga tillses, att de kostnader och personliga bördor, som landets neutralitetsvakt måste kräva, begränsas till det ound-

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

gängligen nödvändiga — — —». Ja, det är vad som sagts förut, och vi veta, att herrar militärer uppgge det vara fallet, att dessa utgifter hela tiden begränsats till det »oundgängligen nödvändiga», så att det ordet säger icke något i sig självt. Så fortsätter utskottet, att »utskottet uttalar sin förväntan, att neutralitetsvakten icke gives större omfattning än som för närvarande är fallet». Det måste innebära, att man kan nöja sig med att behålla samma omfattning som förut. Det heter så till sist: »därest icke på grund av särskilda omständigheter sådant skulle krävas för rikets säkerhet». Alltså ger man till och med ett finger åt en eventuell utsträckning av mobiliseringen i år!

Jag finner det också vara ganska egendomligt, att de båda borgerliga vänsterpartierna kunna i närvarande situation ge ett sådant förtroendevotum till den sittande regeringen, en utpräglad högerregering, en kungaregering, som tillkommit utan riksdagens inflytande och hörande på något sätt, och, allra märkligast, innan man ens känner det politiska program, för vilket denna regering vill verka. Man kunde åtminstone ifrågasatt, att de borgerliga vänsterpartierna först avvaktat den förklaring, som herr statsministern väl i tidens fullbord skall avgiva såsom svar på herr Brantings och herr Vennerströms interpellationer, om den nuvarande regeringen vill vara med om en politisk nyorientering, framför allt om en demokratisering av vår författning.

Ja, herr talman, jag har med dessa ord velat som den föregående talaren inlägga en bestämd protest mot detta enligt min mening rent vansinniga slöseri både med pengar och arbetskraft i en så oerhört kritisk tidpunkt som denna, då folket svälter, när det saknas arbetskraft på ofantligt viktiga produktionsområden, så att man har ställt i sikte att vidtaga tvångsmobilisering av arbetskraft för att skaffa sådan genom rena våldsåtgärder på ett tvisst område, där det är nödvändigt att utöka produktionen. Jag anser, att under sådana förhållanden, måste man protestera mot ett dylikt slöseri med arbetskraft, som denna fortsatta mobilisering innebär.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag vidhåller till alla delar det yttrande, som jag hade i februari månad, och jag har icke i någon mån ändrat mening. Jag och mina partikamrater anse, att neutralitetsvakten bör inskränkas till det minsta möjliga, och vi ha i den mån det varit möjligt sökt verka i den riktningen, och jag tror också, att vi lyckats i väsentlig mån i dessa strävanden. Därav att statsutskottet nu har beviljat det belopp, som begärts, kan man icke draga den slutsatsen, att vi nu skulle ha en annan uppfattning i sakfrågan än förut.

Nu har den siste ärade talaren pekat på, att statsutskottet uttalat, att neutralitetsvakten till lands icke skulle få ökas med mindre några särskilda omständigheter tillkommit. Därav drager han den slutsatsen, att man skulle vara fullt belåten med som det är. Så är ingalunda fallet. I den första satsen, har man sagt, att kostnader och personliga bördor skola inskränkas till det oundgängligen nödvändiga,

och det stå vi vid. Man får icke göra något sammanbindande med hur det varit förut, därför har också ordet »alltjämt» nu strukits, det nu sagda är ett kategoriskt uttalande för framtiden. När man det gjort, har man sagt ifrån, att det skall dragas in så mycket som på något vis ske kan. Jag vill tacksamt erkänna, att vad beträffar armén har det skett betydande inskränkningar, men jag tror, att det skulle kunna göras ännu mera, utan att rikets säkerhet därav i någon mån äventyrades.

Ang. kostnaden för tryggnad av rikets neutralitet år 1917.
(Forts.)

Då återkommer man till själva frågan om beloppet. Det är icke så, att man beviljar 63 miljoner kronor för årets neutralitetsvakt — i fjol beviljade vi 62 miljoner kronor, av dessa 63 miljoner kronor utgöra icke mindre än 25 1/2 miljoner kronor betalning av gammal skuld. Nu frågas, om vi äro skyldiga att betala den skulden. Så vitt jag förstår, finnes det icke någon möjlighet att komma ifrån den. Vi ha inom statsutskottet gjort undersökningar i det avseendet. Jag tänkte för min del, att man skulle komma ifrån den barlast, man fått från den gamla utdömda regimen, men det har icke gått. Pengarna måste utbetalas, vi få betala, det finnes icke någon annan möjlighet, och då måste vi bevilja medel. Jag har gått igenom alla posterna, och jag kan icke finna någon post, som man kan komma ifrån. Så är det med de 25 1/2 miljonerna. Så återstå 37 miljoner kronor för själva neutralitetsvakten, och jag vill livligt erkänna, att det är ett så stort belopp, att det icke får gå åt utan bli ett betydande överskott, om det icke kommer något för rikets säkerhet särdeles tillstötande, men därtill kommer att under den första delen av året var neutralitetsvakten ganska betydande, varför en betydande del av medlen redan gått åt. Men det är utskottets bestämda förhoppning, att det skall bli väsentliga besparingar, och därför har utskottet gjort det uttalandet, att utskottet förväntar, att det skall räcka en del även till nästa år, om neutralitetsvakten då är behöflig.

Jag har velat uttala dessa ord som motivering för den ståndpunkt, som jag och mina partikamrater inom utskottet intagit. Vi ha fortfarande den uppfattningen, att neutralitetsvakten bör inskränkas i största möjliga grad. Vi ha arbetat så långt våra krafter förmått för den meningen. Om vi därför gått med på utskottets förslag, så får detta icke uppfattas som skulle vi ha frångått vår mening.

Då jag sålunda biträtt utskottets hemställan, så ber jag att få yrka bifall till detsamma.

Herr Lindhagen: Herr talman! Vi återfinna här i utskottsberäkningen det vanliga förhoppningsfulla uttalandet, att kostnaderna för neutralitetsvakten skola inskränkas till det minsta möjliga. Det är icke något nytt talesätt utan har sedan år 1914 återkommit i, tror jag, varje statsutskottsberäkning rörande dessa kostnader. Men jag tycker, att herrarna borde ha kommit under fund med, att motive-ringarna i det politiska livet ha bra liten verkan. Vad man vill, bör komma till synes i klämman, eljest blir det icke någon kläm i det hela. Vad man vill men som icke kommer till uttryck i klämman

Ang. kostna-
derna för
tryggande av
rikets neutra-
litet år 1917.

(Forts.)

är förspild möda. Vi överlämna därigenom på god tro åt de militära myndigheterna att göra precis vad de åstunda och att bestämma, vad de anse vara det minsta möjliga. Jag klandrar dem icke därför, jag tycker snarare, att de skulle vara dumma, om de icke låte sig av sitt yrkes hela uppfattning föras till den yttersta gränsen, när de ha att göra med en så beskedlig riksdag. Mitt klander riktar sig mot dem, som funnit sig i dessa teoretiska neutralitetskostnader och som dessutom riksdag efter riksdag förmena att då regeringen engagerat sig, låt vara utan riksdagens samtycke, så finnes intet annat att göra än att betala. Det blir klämmigt med sådana motiveringar, herr Bernhard Eriksson, eller vad!

Statsutskottet åberopar mycket uppriktigt, att när utskottet år 1914 började laborera med denna statskonst, det »i allo» gillade Kungl. Maj:ts bemödanden, och att man fortsatte därmed 1915, 1916 och nu 1917, fastän med den reservationen i motiveringen, att man hoppades, att utgifterna skulle inskränkas till det minsta möjliga. Det minsta möjliga är det som militärerna anse vara detta, och militärerna anse på grund av sitt yrke och på grund av sin uppfostran, att det minsta möjliga är detsamma som det mesta möjliga. Därför breda de också på, så mycket de kunna. Och i själva verket ser man, att under denna rubrik ingår en massa materielanskaffning och ett utökande av den allmänna värnplikten vida utöver det i lag bestämda. Jag kan förstå det, det ligger på visst sätt något försonande häröver, och man får ju vara beredd på allt. Och så tänka dessa militärer i sitt tysta sinne: äntligen få vi öva folket så grundligt, som vi önska men som representationen icke tillätit! Man inför med andra ord under neutralitetens skydd två för att icke säga tre år allmän värnplikt och ökar materielanskaffningen. Jag skulle önskat, att utskottet i motiveringen bit för bit undersökt behovet ur den politiska situationens synpunkt och, sedan sannolikhetsberäkningar blivit gjorda i klämman sagt, att behovet icke synes vara så stort, att anslagen böra beviljas. Jag tycker också, att utskottet på ett effektivare sätt bort taga avstånd från dessa upphandlingar på förhand, som verkställts utan att medel beviljats av riksdagen.

På sid. 3 står att läsa, huru neutralitetskostnaderna uppgingo till 46 miljoner 1914, 56 miljoner 1915, 62 miljoner 1916 eller summa 164 miljoner. Då frågar man sig, vad landet verkligen fått i nyttig valuta för detta. Är det icke oerhörda belopp? Man ser dagligen, att fattiga människor sakna tillgångar att skaffa sig litet jord eller ett eget hem eller annat, ja, de kunna icke ens få låna. Under sådana förhållanden skulle riksdagen vara beredd att på god tro låta miljonerna rulla på det här sättet utan att det ens märkes på denna kammar, att den är bekymrad. Det är en gammal sats, som lyder: efter oss kommer syndafloden — vi bry oss icke om, varifrån penningarna skola tagas eller att icke några penningar finnas över för att skapa en tillvaro för folket i detta land, som kan anses någorlunda draglig.

Då jag fortfarande anser det vara ett fullkomligt spektakel att fortgå på denna väg, så ber jag att få yrka avslag å Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Jag ber först få säga med anledning av det brottstycke av ett icke stenograferat kongressföredrag, som herr Bengtsson i Göteborg uppläste, att jag som deltagare i kongressen och många andra med mig kunna försäkra, att detta är en oriktig framställning av den strid, som i våras ägde rum, då vi bekämpade den Hammarskjöldska regeringen. En så vilseledande framställning har aldrig lämnats av det socialdemokratiska partiets ordförande, utan han har framhållit detsamma som här i riksdagen, nämligen att man vid den tidpunkten ansåg sig böra begränsa anslaget till nyanskaffningar. Syftet var att framtvunga den klarhet över detta spörsmål, som nu har kommit och som föreligger i förevarande utskottsbetänkande.

Jag skall också be att få säga till herr Höglund, att frågan om den nuvarande regeringens politiska program har statsutskottet icke sysslat med. Vi skola väl i fortsättningen komma till tals med regeringen, huru det i vårt land skall ordnas beträffande författningsrevision eller, som man på herr Höglunds sida älskar kalla det, politisk nyorientering. Men det förhåller sig så, att varje regering, som bildas i Sverige — detta skulle också gälla en regering Höglund-Lindhagen — måste upprätthålla rikets neutralitet. Vilken som helst av herrarna, som sättes i en regering, blir tvungen att tillse, att på ett eller annat sätt landets ställning som neutral stat blir upprätthållen och erkänd. Därför kan man icke avskaffa allt vad neutralitetsvakt heter.

Vi socialdemokrater ha, så snart vi kommit till insikt om, huru neutralitetsvakten verkar och huru krigsläget rullat upp sig, konsekvent arbetat på att bringa ned neutralitetsvakten till det oundgängligen nödvändiga, och jag vill erinra, att vid förra årets riksdag framförde vi socialdemokrater förslag om betydligt lägre anslag än som av riksdagen beslöts, och hade detta yrkande bifallits, så hade neutralitetsvakten kommit att inskränkas till ungefär den summa av inkallelser, som man nu sent omsider lyckats få regeringen med på. Det kan av naturliga skäl icke sägas här i kammaren, huru stor denna inskränkning är, och herr Höglund har ju icke varit med på det tidigare hemliga sammanträde, som hållits näst före det sista, och sålunda, icke kunnat erhålla de uppgifter i ämnet, som stått andra kammarledamöter till buds. Men jag kan säga, att den inskränkning, som sent omsider kommit till stånd, är sådan, att det är alldeles oriktigt att beteckna den såsom de båda nämnda herrarna gjort. Jag hoppas, att läget skall komma att stabiliseras så mycket, att ytterligare inskränkning kan göras. Men att göra en fullständig avskrivning, som herrarna föreslå, är icke möjligt. Om herrarna själva skulle sitta i regeringen, så skulle ni icke kunna göra något åt den saken utan finge bita i det sura äpplet och föreslå anslag till neutralitetsvakten i en eller annan utsträckning och i en eller annan form. Herr Lindhagen har ju ändå i sina tidigare anföranden hållit verkligheten så pass mycket framför sig, att han inrymt, att åtminstone flottan icke borde fullständigt indragas; jag kan icke erinra mig, att han förr än nu

Ang. kostnaderna för tryggnad av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

Ang. kostna-
derna för
tryggade av
rikets neutra-
litet år 1917.

(Forts.)

kommit fram med ett fullständigt avslagsyrkande. Och det vet ju varje människa, som sitter i kammaren och vill hålla sig till sanningen, att det icke är möjligt att draga in hela neutralitetsvakten och framför allt icke neutralitetsvakten till sjöss. Det vet herr Lindhagen och herr Höglund mycket väl.

Av den summa, som föreligger, äro ju 36 miljoner avsedda för den egentliga neutralitetsvakten. I det avseendet hysa vi ju den förhoppningen och ha gjort det uttalandet, att med denna summa bör det räcka ett stycke in på nästa år. Meningen är, att om kriget skulle fortgå alltjämt, skulle denna summa räcka så länge, att regeringen icke behövde gå förskottsvägen utan kunde hinna komma in med en proposition till nästa riksdag, så att frågan kunde behandlas i den ordning, som riksdagen anser vara den enda riktiga för beviljande av ytterligare neutralitetskredit.

En annan och en väsentlig del av dessa föreliggande miljoner gäller materielanskaffning. Om denna vill jag framhålla, — och det bör herr Lindhagen ha sett, ty det står i själva rubriken i statsutskottets utlåtande — att det här gäller en materielanskaffning, *för vilken medel redan av Kungl. Maj:t anvisats*. Statsutskottet har icke vid prövningen av detta ärende varit i den situationen, att man kunnat säga, att så och så mycket behöves till det och så och så mycket behöves till det, utan man har befunnit sig i det läget, att staten varit juridiskt skyldig att betala detta. Jag vet icke, om herr Lindhagen med sina juridiska insikter kan hitta på någon utväg för staten att komma ifrån detta. Såvitt jag kan förstå, kunna de leverantörer, med vilka den Hammarskjöldska regeringen ingått kontrakt, i motsatt fall stämma kronan, och även om de båda talarna på Stockholmsbanken skulle sitta i regeringen, så torde de icke kunna förhindra, för så vitt gällande lag skall ha sin gång, att kronan bleve dömd att utbetala dessa ersättningar. Följaktligen är det bara en ren demonstration, ett paradnummer, som man inlåter sig på, när man yrkar avslag på det föreliggande förslaget. Ingen människa kan mer än jag klandra och hårt klandra det med all rätt klandervärda, oförsvarliga system, varav dessa 25 miljoner äro den sista synliga resten. Det är ett fullkomligt oförsvarligt system, men när vi icke varit mäktiga nog att fort köra bort den regering, som vidtagit dessa anstalter, har kronan intet annat att göra än betala, hur illa man än må tycka om det. Jag har personligen varit med om att göra vad göras kunnat för att få en ändring till stånd under tidernas lopp, men jag kan icke se, att staten kommer ifrån att betala dessa den Hammarskjöldska regeringens fioler. Dem kommer man icke ifrån vare sig regeringen heter Swartz eller Höglund. Det är alldeles likgiltigt, pengarna kunna tagas ut på rättslig väg, alldenstund kontrakt äro uppgjorda om den saken.

Jag kan således icke annat än vidhålla vår gamla uppfattning. En neutralitetsvakt kunna vi icke komma ifrån, ty en sådan är vilken regering som helst tvungen att upprätthålla. Anslag för detta ändamål måste beviljas, men de önskemål vi uttrycka och

ytterligare understryka, äro, att denna neutralitetsvakt skall begränsas till vad som är oundgängligen nödvändigt. Nu kunna vi också med tillfredsställelse konstatera — och varje människa, som reser i landet har sett det — att det inträtt en väsentlig ändring i detta hänseende. Jag vill dock hoppas, att man måtte gå fram ytterligare på denna väg, och det är en sådan förhoppning, som statsutskottet här velat ge uttryck åt i sitt yttrande.

På grund av vad jag nu har sagt finner jag mig nödsakad rösta för bifall till utskottets hemställan.

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Sedan jag, herr talman, begärde ordet, äro en del av de synpunkter, som jag tänkt framhålla, påvisade av den näst föregående talaren, och jag skall därför icke återupprepa vad han i den delen har sagt. Jag vill endast till det som anfördes av honom och även av herr Eriksson i Grängesberg lägga det, att då en ärad talare på Stockholmsbanken sökte bevisa, att det fanns en bestämd motsättning mellan den ståndpunkt, som statsutskottet intog i februari beträffande de då äskade 30 miljonerna, och den ståndpunkt vi nu intaga, så håller nog icke detta streck.

Den ärade talare på Stockholmsbanken, som jag nu syftar på, vill ju vara en rättskaffens och redbar man i sina omdömen, och då bör han akta på det sakförhållande, att de trettio miljonerna, som voro uppe i februari, ingalunda avsågo kostnaderna för neutralitetsvakten under *hela* innevarande år utan endast för en kortare del av detta år. För den tid, som detta belopp av trettio miljoner var beräknat för ansågo vi då att det skulle räcka med allenast tio miljoner till egentliga neutralitetskostnader, och erfarenheten har visat, att den beräkning, som vi hade i det fallet, har varit hållbar. Beviset härför föreligger icke minst i det utlåtande, som vi nu behandla.

Det sades vidare, att det nu är fråga om en större summa än som någonsin tillföre beviljats. Nej, ingalunda, för de *egentliga* neutralitetskostnaderna har beräknats 36,575,000 kronor för *hela* detta år. Den summan kan emellertid icke tagas såsom utgångspunkt vid bedömandet av neutralitetsvaktens omfattning eller direkt jämföras med det belopp, som beviljades förra året, ty summans storlek påverkas i mycket hög grad av den successiva ökning i kostnaderna, som beror på nu rådande dyrtid såväl beträffande livsmedel och furage som beträffande de förnödenheter i övrigt, vilka äro underkastade fördyring.

Jag vill också stryka under vad den näst föregående ärade talaren yttrade, då han sade, att beloppet är avsett att, under förutsättning att nu i världen rådande olyckliga förhållanden skulle komma att räcka även in på nästa år, förslå åtminstone någon tid in på år 1918. Det är icke minst viktigt att påvisa *detta* förhållande, ty det visar att innebörden av nu föreliggande utlåtande bland annat är en tydlig och klar strävan att bringa klarhet och reda i statsförvaltningen på ifrågavarande område. Det har brustit åtskilligt härutinnan förut, men det är en väsentlig vinst, att vi nu kommit

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

Ang. kostna-
derna för
tryggande av
rikets neutra-
litet år 1917.
(Forts.)

därhän, att vi ha dessa kostnader uppdelade i 1:o) *egentliga neutralitetskostnader* och 2:o) *kostnader för anskaffande av materiel*.

Frågan om materielanskaffningar förekommer i nästa punkt och jag skall därför icke beröra den saken något vidlyftigare nu. Det är redan påvisat att leverantörerna, som delvis levererat de beställda varorna och ha kontrakt om leveranserna till överenskomna priser, nog skulle kunna, om så vore, göra sin rätt mot staten gällande genom laga dom och utmätning. I det fallet hjälper det icke, om riksdagen ger sitt bifall till det yrkande om avslag, som här är framställt. — Men vi komma egentligen till detta ärende vid nästa punkt, och jag har endast velat nämna detta med anledning av vad som redan anförts.

Genet emot en annan ärad talare på Stockholmsbanken, som gjorde gällande den meningen, att här vore vi inne på en väg, genom vilken man ville ernå en längre utbildning av de värnpliktiga än lagen föreskriver, vill jag påpeka, att i utbildningshänseende äro dessa inkallelser en olägenhet, en börda och en tunga ur ren militär synpunkt sett och således icke till någon som helst fördel i nämnda hänseende.

Jag ger den ärade talaren mycket rätt i, att det för närvarande är synnerligen bekymmersamt på det statsfinansiella området på grund av den i landet rådande bristen på förnödenheter. Men jag befarar, att det skulle bli för vårt land än mera bekymmersamt, om vi skulle alldeles underlåta att vidtaga de åtgärder, som ett land som strängt vill vidhålla de mellanfolkliga grundsatsen, som gälla beträffande värnandet av neutraliteten, är förpliktat vidtaga. Om vi alltså skulle avskryva möjligheterna att upprätthålla de skyldigheter, som varje neutral stat har i avseende på att få sin neutralitet respekterad. Jag känner icke att något av Europas neutrala länder under närvarande tid har uraktlåtit att vidtaga militära åtgärder för tryggande av landets neutralitet, och jag kan icke finna, att Sverige har någon annan väg att slå in på än den, som enligt folkrättsliga grundsatsen för närvarande är regel.

Slutligen vill jag beträffande den meningssmötning, som kan råda mellan socialdemokrater och socialistvänster, säga, att det förefaller mig, som om kammaren icke hade någon som helst anledning att göra sig till skiljedomare i den tvisten, utan synes det mig vara bäst om den tvisten hålles alldeles utanför.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr W i n b e r g: Herr talman! Jag skall icke tvista med herr Rydén om, vilken innebörd man skall inlägga i vänsterns ståndpunkt, när frågan om neutralitetskostnaderna sist var före, men det vill jag säga, att utöver landet i rätt stor utsträckning fick man vid det tillfället den uppfattningen — riktig eller oriktig vill jag lämna därhän — att vänstern på allvar ville ha dessa kostnader begränsade till 10 miljoner kronor, och jag tror icke att det gjorts något från vänsterns sida för att upplysa om att den uppfattningen var oriktig. Själv har jag aldrig haft den uppfattningen, därför

att jag förstod mycket väl, huru det hela skulle utveckla sig, men ute i landet har man den uppfattningen och därför skall man få ofantligt svårt att förstå det hela, när man nu får se och höra hur man här i kammaren ställt sig i frågan, då den åter förekommit. Jag skulle icke alls förvåna mig, om på många håll man sade sig att det var en enda stor bluff, hela detta tal om att det skulle bli en verklig begränsning och att vi skulle gå med blott på 10 miljoner. Sadana där bluffartade tillställningar är jag aldrig vän av, och därför tycker jag, att det varit riktigare, om man redan då tydligt sagt ifrån, huru saken låg, och att det då gällde icke så mycket att begränsa kostnaderna utan mera att få det hela i en annan form, på ett annat sätt behandlat och möjligen också helst framlagt av en annan regering.

Vad herr Rydén sagt därom, att vi måste ha neutralitetsvakt under alla förhållanden, kan möjligen vara riktigt, men herr Rydén, det är vi här i landet som bestämma om *hur omfattande* denna vakt skall vara, och komma vi till det resultatet, att vi anse att en neutralitetsvakt vore tillräcklig, som drog, låt mig säga, en femtedel av den kostnad, som det här gäller, så ha vi fyllt de förpliktelser, som rätteligen kunna påläggas oss här i landet, och då kan ingen makt i världen komma och säga att vi måste ikläda oss så stora utgifter för en neutralitetsvakt, som de summor det här är fråga om. Jag ber herrarna taga reda på, vad man t. ex. i våra grannländer Norge och Danmark under den tid kriget varat i detta avseende har utbetalat. Jag tror icke, att man där kommit upp på långa vägar till de siffror det här är fråga om.

Det kan icke hjälpas, att det är något egendomligt med den stora nationella samling, som man här åstadkommit. Herr Branting uttalade här för ett par dagar sedan, att det icke kunde förhindras, att den ståndpunkt, som högern här i riksdagen då intagit i en viss fråga, komme att framdragas i den politiska strid mellan partierna, som vi naturligtvis icke kunna undgå och som förestår inom den närmaste framtiden. Ja, mina herrar, hur kommer det att bli då, skall det icke bli omöjligt att undanhålla också den ståndpunkt, som vänstern nära nog hela tiden intagit, då det gällt att sluka alla dessa summor, som gått både till neutralitetskostnaderna och till rätt så avsevärda utbyggnader på 1914 års härordning? Alla dessa utgifter, som vänstern under den gångna tiden slukat, tror ni, mina herrar, det blir möjligt att hålla även dem utanför den strid mellan partierna, som nu förestår, och tro ni, att det svenska folket verkligen på allvar kan bli överbevisat, när ni komma och säga: Ni ha icke funnit, att här varit något, som man kunde pruta av på. Här har gjorts beställningar, som man icke kan utan vidare komma ifrån utan som måste infrias. Trots det vi leva under de mest exceptionella förhållanden, då vi både skulle behöva arbetskraften för produktiva ändamål och de finansiella medlen för nyttiga saker, så kunna vi i alla fall icke komma fram till något annat, utan måste godtaga vad Kungl. Maj:t den ena gången efter den andra begär för detta ändamål.

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

Vi få komma ihåg, att vi nu röra oss, såsom jag förut sade, under alldeles speciellt exceptionella förhållanden. När man går och letar med ljus och lykta, var vi å ena sidan skola få arbetskraft till att frambringa nödvändighetsvaror och å andra sidan få ekonomiska resurser att lägga ned där de så väl behövas, kan det då vara tillbörligt och möjligt att längre hålla på, såsom skett, att visserligen pruta av litet men i alla fall utan vidare sluka så avsevärda summor, som det här varit och i fortsättningen blir fråga om? Jag tror icke, att svenska folket förstår detta, utan jag tror, att svenska folket hyser den uppfattningen, att här hade en mera bestämd och mera rakryggad politik från vänsterns sida varit på sin plats och att en sådan politik varit nyttig och lycklig för den vidare utvecklingen här under den närmaste framtid, som vi nu gå till mötes.

Under sådana förhållanden, herr talman, måste även jag instämma i det avslagsyrkande, som här framställts, såsom den enda möjligheten för mig att för närvarande nedlägga min bestämda gensaga mot den politik, som i detta avseende förts icke minst från vänsterns sida.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få på sidan av ämnet en gång för alla avföra en erinran, som brukar ibland göras här från liberalt och högerhåll, när det förekommer sådana här debatter mellan de olika riktningar, som nu tagit form av olika partibildningar inom det socialdemokratiska partiet. Herr Nilson sade, att herr Höglunds erinringar mot det andra socialistiska partiet vore någonting som helst icke borde förekomma på denna plats utan ske utanför kammaren. Det är då bra märkvärdigt. Här i kammaren är det ju partier som slåss med varandra, vi ha särskilt bildat partier därför, liberalerna angripa i denna kammare högern, högern angriper liberalerna, och socialdemokraterna angripa liberalerna och högern. Varför skall icke då vårt parti också kunna få tala till det andra partiet utan hållas utanför? Där ser man, hur konservativa människor äro; de kunna aldrig vänja sig vid att ändring har inträffat, där en sådan skett. Jag ber således att få säga, en gång för alla, att här vända vi oss med eller mot herrarnas benägna tillstånd, mot vilket parti som helst, som har en annan åsikt än vi, ty därför äro vi här.

Nu har jag för min del emellertid icke angripit den andra delen av socialdemokratien. I det avseendet skulle jag vilja giva herr Nilson rätt, att partierna böra gärna låta bli att angripa varandra i onödan utan hålla sig till saken. Det är också saken jag talar om och lämnar alldeles därhän, vilka andra meningar som förefinnas.

Herr Rydén talade något om ministären Höglund och ministären Lindhagen. Herr Rydén talade tydligen såsom ministären Rydén. De där talesätten om vad en ministär kan tillåta sig eller icke äro ju för närvarande frimureri, och Rydén vet icke, vad som skulle kunna tilldraga sig, om någon annan än han blev minister, och kan blott svara för sig själv.

Men det har vi fått höra, att om Rydén vore minister, vore det alldeles självklart och läge i sakens natur att vi naturligtvis icke kunde undvara anslag för neutralitetsvakt. Jag skulle till och med själv, sade Rydén, hava erkänt detta såvitt det rörde sjöförsvaret på ett visst område. Ja, då måste jag be att få börja resonera om saken igen. Är det någon fara för kränkning av vår neutralitet, såvitt det rör infanteriets försvarsområde? Ha vi att vänta några landstigningar i någon del av vårt land från någon av de krigförande makterna? Nej. Vartill behöves då vårt neutralitetsförsvar inom landet, såvitt det rör infanteriet? Jag frågar bara. Vartill behövas alla dessa vaktposter vid norska gränsen och i alla andra orter också? Kan Rydén förklara för oss, vad vi skola med dem att göra?

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

Nu har man genom en hel del påtryckningar inom riksdagen, kanske också genom påtryckningar utifrån, lyckats förmå regeringen att göra en viss »avsevärd inskränkning», såsom man säger, och herr Bernhard Eriksson sade, att vi måste »tacksamt» erkänna detta. Ja, man går där hos krigsministern och bockar sig och är mycket artig och hövlig och ber: Snälla herr krigsministern, vi stå oss illa annars, vill ni inte vara snäll och laga att det blir mindre neutralitetsvakt, så att vi ha något att trösta folket med i landet? Och då klappar krigsministern stolt och självmedveten, som han måste vara inför ett sådant kryperi, lilla vederbörande upp-vaktande på axeln och säger: att han skall se till att göra det bästa han kan, och då blir den uppvaktande så tacksam och bockar sig djupt och talar om i riksdagen, att här kommer att bli minskningar. Det är icke på det sättet riksdagen skall tala till en regering.

Nu få vi för övrigt icke veta minskningens storlek, ty detta är också frimureri, men en person har sagt mig, att minskningen lär vara 4,000 man. Låt oss tala om det. Jag hoppas, att vi icke gå under därigenom och att icke hela världen faller över oss med all sin krigsmakt, när man får veta, att vi ha fyratusen man mindre mobiliserade vid norska gränsen eller annorstädes. Ha dessa varit behövlige där förut? Säkerligen icke. Nu har man äntligen för att tillmötesgå den stora opinionen tagit bort 4,000 man, men, herr Bernhard Eriksson, skulle det icke gå lika bra att plocka bort 4,000 till? Men om man har den uppfattningen, skall man icke bevilja pengar till dessa andra 4,000 man heller. Då blir det någon effekt, då bli de bortplockade genast utan att man behöver stå på huvudet för krigsministern i hans mottagningsrum.

Ja, detta var om infanteriet. Vad sjöförsvaret angår, så har jag förut utvecklat saken på följande sätt: Där är verkligen vår neutralitet kränkt, men det på öppna havet; där kränkes den både av tyskar och engelsmän. Amerikanarna ha på grund av det där slaget kränkningar förklarat krig, men det kunna vi lyckligtvis icke göra och det kommer icke ifråga heller, och det är ju mycket tillfredsställande. Men då skulle vi åtminstone låta vår storsjöflotta löpa ut på öppna havet och där försvara våra intressen, men det göra vi icke heller, utan den får ligga i hamnarna och där mobili-

Ang. kostna-
derna för
tryggande av
rikets neutra-
litet år 1917.

(Forts.)

seras alla pansarbåtar med s. k. A-klassare, tror jag de kallas, och där få de ligga i hamnarna och göra ingen annan begriplig nytta än att kämpa för att någonsin bli fria. Medan neutralitetskränkningar pågå mitt i Nordsjön ligga A-klassarna till ingen nytta i hamnarna för att försvara denna kränkta neutralitet.

När vi äro på det klara med, att vi icke kunna försvara vår neutralitet där ute och icke vilja göra det, vad tjänar det då till att leka neutralitetsförsvar i hamnarna? Låt då dessa stackars människor i rimlighetens namn komma hem till sina arbeten och icke vara mobiliserade i onödan på detta sätt.

Det enda som sedan återstår är att vid sammandrabbningar mellan krigförandes fartyg eller förföljelser från krigförandes krigsfartyg av andra krigförandes handelsfartyg, några fartyg komma in på neutralitetsområdet, och därför har jag sagt mer än en gång, att i den situation, vari vi befinna oss, har jag för min del ingenting att invända mot att vi ha några båtar fortfarande, som gå på vakt och även konvojera någon gång. Men jag frågar: Behövs hela detta anslag till sjöflottan därför? Vad äro egentligen de ordinarie anslagen till krigsväsendet avsedda för? Vad skola de tjäna för ändamål? Räcka icke dessa anslag till för dessa torpedbåtar, som gå här och där någonstans i dessa farvatten? Det är alldeles givet att de så göra. Därför behöves icke något särskilt anslag där heller, det är åtminstone icke alls visat, att det behöves.

Så säger man slutligen, att här har regeringen bundit sig vid 25 miljoner kronor, som vi äro skyldiga att betala på grund av leveransavtal. Men då frågar jag: Varför skola vi betala de återstående 38 miljonerna? På den frågan bli både herr Rydén och herr Eriksson bet, och då åberopa de blott detta, som man icke får något motiv för: Ja, vi måste naturligtvis ha alla dessa människor, som gå och göra ingenting både i hamnarna och inne i landet.

Nu upplyste herr Nilson om något, som jag aldrig hört förut, nämligen att detta manskap, som utkallats på neutralitetsvakt, är en ren börda för försvaret. Jag har hört många säga, när jag gjort mina anmärkningar: Ja, men du kan åtminstone förstå, att folket behöver övas för alla eventualiteter. Det har man sagt mig, och jag kan icke tänka mig annat än att, då man kallar ut människor för att gräva skyttegravar och öva sig med det ena och det andra, detta också är meningen skall bidra till deras utbildning. Men nu har herr Nilson sagt, att detta tvärtom är en stor börda för försvaret och att man helst ville bli av med den. Detta är då, herr talman, ytterligare en synnerligen vägande anledning för mitt slutyrkande, som blir avslag på det begärda anslaget.

Herr Höglund i Stockholm: Herr talman, blott ett par repliker! Jag vill till den ärade talaren på Örebrobanken säga, att jag med min anspelning i det första anförandet icke åsyftade honom eller hans parti. Jag har icke alls velat påstå, att herr Nilson i Örebro eller någon annan från det hållet har förut velat påskina, att neutralitetsanslaget för i år skulle komma att stanna

vid 10 miljoner, utan jag syftade närmast på vissa socialdemokratiska kretsar, och jag nämnde ju också uttryckligen i detta sammanhang herr Bernhard Eriksson, vilkens anförande från den 24 februari jag citerade, däri han mycket starkt betonade nödvändigheten av att göra inskränkningar och där han uttalade bland annat, att utgifterna voro för stora och bördorna för tryckande och att han vid detta tillfälle ville protestera däremot. Denna protest har nu skett på det sättet, att han är med om att tillstyrka 63 miljoner. Herr Bernhard Eriksson säger, att han vidhåller allt vad han yttrat förut i saken, och det gör han kanske i fråga om sina åsikter, men i handling gör han det icke, ty i handling har han faktiskt frångått sin tidigare ståndpunkt.

När herr Eriksson ytterligare säger, att det belopp, som nu kräves och blivit tillstyrkt, är så stort, att det icke bör komma att gå åt, så vill jag fråga: När han har den uppfattningen, att detta belopp är för stort, varför reserverar han sig då icke i utskottet för ett mindre belopp? Skulle det icke varit hans skyldighet såsom folkrepresentant att taga hänsyn till vad som i detta fall kan anses vara det minsta möjliga, från hans egen synpunkt, för mobiliseringen?

Herr Rydén's anförande rörde sig mest om motsättningen mellan å ena sidan det anslagskrav, som här föreligger, och å andra sidan kravet på total avmobilisering. Därtill vill jag säga, att jag visserligen deklarerade såsom min personliga uppfattning, att man borde gå till en fullständig avmobilisering, men att jag huvudsakligen lade mitt anförande såsom en kritik mot att man icke ens på hög-socialistiskt håll gått fram på den linjen att söka få en väsentlig begränsning till stånd. Varför så icke skett, trots det uttalande, som gjordes i debatten den 24 februari, därom lämnade herr Rydén icke något som helst besked.

Här har ju faktiskt herr Rydén och hans partivänner fallit i armarna på högern inom statsutskottet och slutit ett fostbrödrslag för att gemensamt värna om militarismen och dess glupande krav vid en tidpunkt, då nöden är så oerhörd i landet och då förhållandena snart leda vårt folk till avgrundens rand. Jag tror sannerligen det kommer att väcka mycket bekymmer bland herr Rydén's egna partikamrater ute i landet, att en sådan ståndpunkt här har intagits.

Jag vill till sist endast tillåta mig att liksom herr Lindhagen gratulera herr krigsministern till den allra trognaste opposition han här har att göra med. Jag förstår så väl, att han i dag skiner av belåtenhet.

Herr Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Om jag rätt uppfattade herr Lindhagen's anförande nyss i fråga om den erinran herr Rydén gjorde rörande de 25 miljoner, som redan voro kontrakterade, så hesiterade herr Lindhagen något, men han gled förbi den saken.

Den 5 juni förra året yttrade herr Lindhagen här: »Nu kan

Ang. kostnaderna för tryckande av rikets neutralitet år 1917.
(Forts.)

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

det ju i alla fall hända, att det är en del anslag, som man redan har förpliktat sig till, löften alltså, som man måste infria, men därom finnes icke någon utredning.» Nu förefinnes en utredning därom. Herr Lindhagens ord från förra året stå fast, då det gäller precis *samma* situation som förra året. Är det herr Lindhagens mening, att icke dessa löften skola infrias, varom han talade förra året? Han må dock erinra sig, att enligt den mening han i denna angelägenhet förut uttalat och då kontrakt avslutats på ett belopp av 25 miljoner bjuder konsekvensen obönhörligt att bifalla detta anslag. Skulle nu även detta avslås på herr Lindhagens yrkande? Det bleve i så fall den rena och klara inkonsekvensen.

Här talades av herr Höglund om att det var på »principiellt» avslag, som han ville gå fram. Herr Winberg lät förstå, att det kunde vara riktigt med »neutralitetsvakt» i alla fall, och herr Lindhagen gick till och med så långt, att det kunde tänkas »konvoj», och liksom förra året yttrade han att man kunde »hålla några vaktfartyg som markera gränsen och inlägga sin protest mot överskridande av densamma», såvida det vore erforderligt. Men sådant kostar ju pengar. Följaktligen måste i varje fall någon del av beloppet utgå. Detta stämmer ju ej alls med herr Höglunds avslagsyrkande och över huvud icke med herrarnas yrkande på avslag å alltsammans. Någon summa framtvingas såväl med hänsyn till avslutade kontrakt som även med hänsyn till den ståndpunkt som särskilt herr Lindhagen intagit.

Jag har endast velat konstatera detta.

Herr Lindhagen: Det gläder mig särskilt, att herr Palmstierna kom fram med ett av sina riksdagsprotokoll, ty herr Palmstierna har gjort till sitt särskilda studieföremål att med ledning av föregående yttranden få fram militaristiska synpunkter från min sida och framföra sina resultat vid möten i landet. Då vi voro i Nynäshamn en gång, så hade han en hel låda, tror jag, med lösryckta satser, som han med det för honom säregna sättet citerade som en viss potentat citerar bibeln, och som man icke kan komma åt, ty det är alldeles ogripbart, då herr Palmstierna kommer in på den bogen.

Nu hörde herr Palmstierna för det första icke på, när jag yttrade mig om dessa anslag för fartyg, som skulle vara på vakt vid territorialgränsen. Jag sade uttryckligen, som jag sade 1915 och 1916, att det är icke visat, att icke vår ordinarie budget förslår att hålla dessa fartyg under ångtryck på några ställen. Det är tvärtom alldeles otroligt, att det behövs några särskilda neutralitetskostnader för detta ändamål. Detta gick förbi herr Palmstierna, men jag är övertygad om att han i alla fall ute i landet kommer att säga precis detsamma, som han sade alldeles nyss.

Och vad nu angår yttrandet att jag en gång förut sagt, att det finnes vissa anslag som man bundit sig för och vore skyldig att betala och att dessa anslag måtte gå ut, så har jag också sagt det. Det var också därför, som herr Palmstierna mycket riktigt

fick en känsla av att jag hesiterade, när det nu var fråga om de 25 miljonerna.

Ang. kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

Men, mina herrar, varför jag nu yrkat avslag å alltsammans och även å de såsom redan kontrakterade utkristalliserade 25,000,000 i alla fall, är därför, att jag måste ogilla den ståndpunkt som intogs av denna kammars tre partier — vi räknas ju icke som parti, enligt vad herr Nilson nyss antytt, och få icke yttra oss om andra partier — jag menar att, när man oupphörligen icke ger regeringen sådant besked och sådana föreskrifter i klämmarna, att dylika förskott upphöra, utan de upprepas oupphörligt, så kunna vi ej vara bundna att i ödmjukhet blunda för en sådan politik. Statsutskottet har nu även i detta utlåtande liksom förut givit regeringen en liten vink, som mycket väl kan tolkas så: fortsätt bara! När statsutskottet talar om sin önskan att neutralitetsvakten blir inskränkt till det minsta möjliga, så tillägger utskottet nämligen: därest det ej blir så farligt, att det måste vara mera! Gå på ni herrar militärer och håll edra huvuden raka, som ni alltid kan göra. Jag högaktar er, som kunna vinna ett så stort förtroende.

Men vi komma icke oavlätligen att säga ja och amen till sådana av riksdagens tre partier tillskyndade olagliga förskotteringar från regeringens sida, utan det måste bli slut härmed, och därför yrkar jag avslag, och ni få själva svara för de 25 miljonerna förskott, som ni lockat regeringen till. För övrigt frågas fortfarande: var ligga nödvändigheterna för beviljandet av de återstående 38,000,000 kr.

Herr Höglund i Stockholm: Blott ett par repliker till herr Palmstierna!

För det första vill jag understryka vad herr Lindhagen yttrade, att, om så är, att regeringen olagligt tar ut förskott, så anser jag icke, att riksdagen har någon skyldighet att likvidera sådana statsskulder.

För det andra vill jag säga, att herr Palmstierna förstår nog mycket väl, om han vill, att det ligger en principiell skillnad i att, som herr Lindhagen kallar det, hålla några vaktbåtar ute, som till äventyrs kunna konstatera ett begånget neutralitetsbrott, och å andra sidan vidmakthålla en omfattande neutralitetsvakt för att eventuellt med vapenmakt värna vår neutralitet.

Det är den senare ståndpunkten som vi för vår del icke vilja vara med om. Jag förstår mycket väl, att ur det bestående samhälls synpunkt, ur synpunkten av den folkrätt, som även våra regeringar här i landet biträtt, äro vi måhända till en viss grad förpliktade att upprätthålla någon slags neutralitetsvakt »i den mån», som det heter i de folkrättsliga bestämmelserna, våra »maktmedel sådant medge» och värna vår neutralitet. Det är emellertid ett mycket tånjbart uttryck. Man kan därvid mycket väl stå på den ståndpunkten jag gör och mena, att våra maktmedel icke medge oss att med vapen värna vår neutralitet, och att det därför är meningslöst att upprätthålla en sådan neutralitetsvakt. Men det är en sak för sig. Vi socialdemokrater, som stå i bestämd och principiell motsättning till

Ang. kostnaderna för tryggade av rikets neutralitet år 1917.

(Forts.)

det nuvarande samhället och de nuvarande regeringarna, ha naturligtvis icke någon som helst moralisk förpliktelse att godkänna sådana avtal, över vilkas slutande vi icke haft det minsta inflytande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på avslag å berörda hemställan; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Hage med flera av kammarens ledamöter, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I av utskottets förevarande utlåtande nr 178, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 142 ja mot 16 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten II.

Utskottets i denna punkt gjorda hemställan blev jämväl av kammaren bifallen.

§ 11.

Ang. vissa kostnadsökningar för sjöförsvarets ordnande m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till bestridande av vissa kostnadsökningar för sjöförsvarets ordnande m. m. jämte i ämnet väckt motion. Därvid yttrade:

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Här föreligger ju med avseende på denna proposition och hela detta utskottsutlåtande ungefär samma förhållande, som man kunde konstatera med avseende på föregående utskottsutlåtande — ja, jag föreställer mig, herr talman, att jag nu får tala om hela utskottsutlåtandet i ett sammanhang, alltså samtliga punkter på en gång.

Som vi kunna konstatera, så föreligger här ingen reservation, utan samtliga medlemmar av de tre partier, som äro representerade i utskottet, ha förenat sig om det föreliggande yrkandet. Det är ju ganska märkligt att konstatera ett sådant förhållande, då man vet, att av dessa medlemmar i utskottet en del varit med om att 1914 definitivt sätta sig emot det beslut vars konsekvenser i form av vissa ökningsyrkanden nu kommit fram till riksdagen. Det förslag, som

föreligger, är således tillstyrkt av samtliga utskottsmedlemmar. Detta innebär alltså, att man nu understryker definitivt att vad, som beslutats 1914, det skall stå fast och åt detsamma skall nu ytterligare givas en principiell betoning. Men därutöver går man nu enhälligt med på, att det skall läggas till de anslag för konstadsökningar, som bli en följd av de inträdda dyrhetsförhållandena.

*Ang. vissa
kostnadsök-
ningar för
sjöförsvarets
ordnande m. m*
(Forts.)

För min del får jag säga, att det måste verka synnerligen betryckande, då man ser sådana förskjutningar i åskådningen. Härvidlag kan man åtminstone icke göra gällande, att det existerar några slags neutralitetsförpliktelser, såsom det åtminstone påståtts vara fallet på den föregående punkten. Ja, jag säger, att det måste verka synnerligen betryckande, då man ser, att samtliga partier, som i utskottet äro representerade, här liksom i föregående punkt förenats i en stor gemensam flock, en stor gemensam militaristisk klump, och att man kan konstatera, att den borgerliga samling, som man förgäves sökte åstadkomma 1914, är ett fullbordat faktum nu 1917, och detta, trots att man kan våga påstå att under denna tid förhållandena ute i världen, särskilt på sistone, utvecklats i en riktning, som borde göra, att man tvärtom lämnade ståndpunkten från 1914 och i stället ginge en rakt motsatt väg, mot den man nu slagit in på.

Ty det är ju ett faktum att t. o. m. från moderat håll gjorts gällande, att vi troligen efter världskriget komma in i sådana förhållanden, att det till och med kan bli fråga om allmän avrustning. Det vore, anser jag för min del, riktigtast, när en sådan sak som den föreliggande komme upp i utskottet, att åtminstone de, som sitta såsom representanter för det socialdemokratiska partiet, fölle tillbaka till sin gamla ståndpunkt från 1914 och — i stället för att medverka till att öka utgifterna — sökte uppriva hela beslutet av 1914. Det kan ju visserligen invändas att det är en hel del fartyg m. m., som man nu håller på att bygga. Ja, men det finns naturligtvis alltid möjlighet att genom överenskommelse med leverantörerna ordna detta, och det, som man redan gjort färdigt, kan man sälja som skrot eller på annat sätt söka få någon valuta för.

Nu förstår jag i alla fall mycket väl, att riksdagen kommer att med en överväldigande majoritet besluta efter utskottets linjer. Men jag vill säga det samtidigt, att jag alldeles bestämt har den uppfattningen, att detta kommer att ske mot majoriteten av landets befolkning. Som vi veta, stod faktiskt det stora flertalet inom de djupa leden mot högerförslaget i försvarsfrågan vid uppgörelsen 1914, och jag vågar påstå, att stämningen i landet, särskilt under de senaste tiderna, inom dessa folklager icke gått i den riktning, att det blivit större vänlighet emot ifrågavarande anslag, utan den har gått alldeles bestämt i motsatt riktning.

Emellertid kommer, som sagt, allt, som här begäres, naturligtvis att gå igenom. Men mina herrar, vi ha snart en valrörelse, då valmännen bli i tillfälle säga sitt ord i denna fråga. »Vi mötas vid Filippi», mina herrar, vi mötas inför valmännen! Ute i valrörelsen inför valmännens domstol, där skola vi göra upp denna sak! Jag tror, att en mycket stor del av valmännen skola ha svårt att förstå den

Ang. vissa
kostnadsök-
ningar för
sjöförsvarets
ordnande m. m.

(Forts.)

ståndpunkt, som här omfattas av speciellt den socialdemokratiska högern.

Ja, jag tror, att en mycket stor del av dem skola tycka, att detta är ett mycket egendomligt sätt att söka åstadkomma »nedsättning i militärbördorna fram mot avväpning». Dit leder åtminstone icke den väg, som här föreslås av utskottets samtliga medlemmar, även de socialdemokratiska.

För min del, kommer jag att yrka avslag. Och trots det jag vet, att det blir en mycket liten minoritet, kommer jag att begära votering. Det bör vara lämpligt att inför valmännen ute i landet slå fast detta faktum, att det icke, såsom göres gällande från liberaler och socialdemokrater många gånger i valrörelsen, endast är högern, utan även liberaler och socialdemokrater, som medverkat till, att det blivit denna belastning av samhället med militäranslag, som vi fått under senaste tider. Det bör vara nyttigt för valmännen att göra klar för sig den saken, så att de sedan kunna välja ståndpunkt. Jag skall alltså be att, med anledning av vad jag nu sagt, få yrka avslag å utskottets hemställan.

Chefen för sjöförvarsdepartementet herr statsrådet H a n s E r i c s o n: Jag har begärt ordet för att anhålla om en upplysning från utskottets sida. Det framgår icke av punkt 6, hur utskottet tänkt sig fördelningen av här ifrågavarande belopp, 906.000 kronor. Jag fattar saken så, att utskottet velat tillstyrka dels 492.000 kronor för anskaffning av visst antal artilleripjäser, dels 110.000 kronor för visst skjutändamål, och dels slutligen 304.000 kronor, som skulle avses för att täcka kostnaden för viss ammunition för artilleripjäser, som redan äro anskaffade. Om detta är riktigt, anhåller jag att få det bekräftat. Om det icke är riktigt, ber jag att få det rättat.

Vad sedermera beträffar den av utskottet under punkt 7 föreslagna åtgärden, att för närvarande icke medel skulle beviljas för anskaffning av minor till permanenta mineringar, har jag icke någon erinran, då Kungl. Maj:t därigenom har möjlighet att anskaffa materielen ifråga.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Beträffande först det spörsmål, som av herr statsrådet vidrördes, ber jag få hänvisa till sid. 6 i statsutskottets utlåtande, där det under punkt 6 inom parentes finnes angivna siffrorna 492.000 + 110.000 + 304.000. Av denna siffersammanställning framgår alldeles tydligt och klart, att statsutskottets uppfattning fullständigt sammanfaller med den, som herr statsrådet gav uttryck för.

Vad slutligen angår det yrkande, som framstälts av en ärad talare på Norrbottensbanken, ber jag endast att få göra det uttalandet, att de utgifter, varom det här är fråga huvudsakligen äro kostnadsökningar å redan beslutad och beställd materiel. Den ärade talaren har varit med om liknande tilläggsanslag, framkallade av dyrtiden, under nionde huvudtiteln. Här är det principiellt all-

deles på samma sätt. Skillnaden är endast den, att det här är värnskattefondens överskott, som skall tagas i anspråk. Ett riksdagsbeslut föranleder sålunda icke något belastande av riksstaten. Värnskattefonden är uttagen för att användas till detta ändamål och kan enligt den författning, som ligger till grund för densamma, icke användas till annat ändamål utan en författningsändring. En sådan föreligger icke, och vid det förhållandet synes mig den argumentering, som den ärade talaren anförde mot beviljande av det här beloppet, vila på synnerligen svag grund, så mycket svagare, som materielen ju redan är beställd och är föremål för anskaffning. Jag ber sålunda få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. vissa
kostnadsök-
ningar för
sjöförelärens
ordnande m. m.*
(Forts.)

Herr H a g e: Herr talman! Jag vill blott säga, att den omständigheten, som föregående talare anförde, naturligtvis icke kan hindra riksdagen, om det finns majoritet härför, att avslå det föreliggande förslaget. Sedan blir det en annan fråga att ordna med den sak, som herr Nilson talade om, d. v. s. vidtaga åtgärder, avsedda att åstadkomma, att värnskattemedlen få användas till annat ändamål. Det torde ej vara omöjligt att ordna den saken på ett eller annat sätt genom ett riksdagsbeslut, och jag hoppas, att herr Nilson också skulle kunna hjälpa till med den sakens ordnande, om vi i dag fattade ett sådant beslut, att det blev pengar över i värnskattefonden.

Herr R y d é n i Malmö: Jag har icke hjärta att vägra herr Hage och hans meningsfränder att leva på den anrättning, som de i dag söka laga för sommarens valrörelse. Jag ber dem bara, när de resa ut och skola upplysa sina valmän om, hur dåliga människor vi socialdemokrater, tillhörande det gamla partiet, äro, att tala om sanningen sådan som den är. Sedan äro vi icke rädda för att möta herr Hage och hans vänner. Förhållandet är, att vissa kontrakt uppgjorts med anledning av 1914 års beslut. Var och en vet, att sedan dess allt stigit: järn, arbetsmateriel etc. Och lika väl som utgifterna stigit för en del byggnader som herr Hage för jordbruksdepartementets vidkommande tillstyrkt, likasom exempelvis Uppsala akademiska sjukhus gått upp till en och en halv miljon kronor mera än vad som beviljades 1914, så har en motsvarande ökning ägt rum även här. Den saken kan man inte heller för försvarsväsendets vidkommande komma ifrån. Det är, herr Hage, hela affären.

Herr H a g e: Herr talman! Jag vill mot den föregående ärade talaren bara säga, att det är en kolossalt stor skillnad mellan att vara med om att öka ett anslag, som man en gång varit med om att bevilja, och att öka ett anslag, som man en gång satt sig emot. För min del ser jag saken så, att, har jag en gång satt mig emot ett anslag, så kan det ej vara att begära att jag sedan skall vara med om att bifalla de utgiftsökningar, som kunna komma i fråga för den sak, som jag förut varit med om att motarbeta.

Ang. vissa
kostnadsök-
ningar för
sjöförsvarets
ordnande m. m.

(Forts.)

Nu säger man, att det här är fråga om värnskattemedel. Det är visserligen sant, att dessa i första hand få betalas av de mera burgna, men det är en allmänt känd sak, att de mera burgna, åtminstone i ganska stor utsträckning, ha möjlighet att lasta över på de mindre burgna en mycket stor del av en sådan progressiv beskattning, som de egentligen ensamma skulle bära. Om man alltså som skäl för sin anslagsvillighet framför det påståendet, att dessa bördor endast falla på de mera burgna i samhället, så tror jag, att det är ett oriktigt påstående och en mycket ohållbar grund att bygga på.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å berörda hemställan; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Hage, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 179, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 124 ja mot 15 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Slutligen föredrogos vart för sig sammansatta stats- och lagutskottets nr 4 utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 328 med förslag till förordning angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 347 angående ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa förändringar beträffande tvångsarbetsanstalterna;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 81 under sjätte

huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till pensionsförsäkringens genomförande;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjunde och åttonde huvudtitlarna gjorda framställningar angående anslag till vederbörande departements avdelningar av Kungl. Maj:ts kansli;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, fjärde, femte, sjätte, sjunde och åttonde huvudtitlarna gjorda framställningar angående löneförbättring åt vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare; och

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till tullstatens enskilda pensionsinrättning;

bevillningsutskottets memorial, nr 59, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 45, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade grunder för pensionering av marinens stammanskap m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 58, med förslag angående arvodestillägg till den vid innevarande riksdag tillfälligt anställda personal; och

nr 59, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om bibehållande av riksgäldskontorets änke- och pupillkassas rätt till statsbidrag;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner angående driftkostnader under år 1918 för statens domäner ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för tillsyn å vissa enskilda skogar;

nr 111, angående vissa i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställningar; och

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre skogsundervisningen och skogshushållning i allmänhet m. m.;

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 13, i fråga om krigstidshjälp åt f. d. befattningshavare hos riksdagen och i dess verk;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av och löne reglering för överintendentensämbetet samt angående länsarkitekter m. m. ävensom i dessa ämnen väckta motioner; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare jämte i ärendet väckta motioner;

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av första kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad ställning för vissa i statens tjänst skadade arbetare eller deras efterlevande; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 20, i anledning av herr Bengtssons i Göteborg m. fl. motion, nr 321, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en överenskommelse mellan de nordiska staterna om gemensam tillämpning av frihandelsprincipen.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Ström</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 26 maj,
» <i>Åkerlund</i>	» 4 » » 26 » och
» <i>Sjöblom</i>	» 4 » » 26 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,46 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 30 maj.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 180—184.

§ 3.

Bevillningsutskottets härfpå föredragna memorial, nr 59, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande, nr 45, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt lades till handlingarna.

§ 4.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 54, 58 och 59, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 109—112, första särskilda utskottets utlåtanden nr 13, 15 och 17, andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 16 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 20.

§ 5.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter smeden Per Viktor Sjögren från Ledbergs socken m. fl.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 100 av åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående uppförande å ordinarie stat av lärarbefattning i entomologi vid Lunds universitet m. m.; och

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter; samt

från riksdagens kansli:

nr 185, angående åvägabringande av utredning i fråga om statsunderstöd till upprättande och underhåll av kommunala rättshjälpskontor.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkoleväsendet i Stockholm;

nr 20 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående grundlagsändringar, åsyftande ytterligare betryggande av riksdagsmans rätt att obehindrat utöva riksdagsmannakallet;

nr 21, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 26 mom. c) riksdagsordningen;

nr 22, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av grundlagens föreskrifter om riksdagsmans okränkbarhet och rätt att utöva sitt riksdagsmannaskap;

nr 23, i anledning av väckt motion angående utsträckning av andra kammarens funktionstid; och

nr 24, i anledning av väckt motion angående sammanförande av kommunala val till färre valkampanjer; samt jordbruksutskottets memorial och utlåtande:

nr 113, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter ävensom angående anslag till kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anordnande av spannmålslagerhus och fryshus ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 115, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande väckt motion om anslag till utdelning av pris åt uppfinnare av lantbruksmaskiner.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,46 e. m.

In fidem
Per Cronvall.